

วงวรรณคดี

บัญชีเรื่อง

รูปงามเกียรติ	ทรงถ่าย หน้าพิเศษ
รายงานการประชุมทางวรรณคดี	เวทิน ๓
ฝันเมืองเชียงตุง ... ตั้งแต่ ๑ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ	๗
ตามเสด็จประพาสยุโรป	
... .. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์	๘
แก้วกำถรวอด	แต่งกรรณ ๓๗
สุภา	จรรโลง ๓๘
ความตระหนี่	สุวิน ๓๘
พระดอ — Magic Lotus	Prem Chaya ๓๘
พระราม	ดามศรี ๓๐
มหาตมคานธี ผู้ปฏิวัติอินเดีย สมโรจน์ สวัสดิ์ดิกุล อนุชยา	๓๓
หนังสือเรื่อง Siamese Versions of the Panji Romance	
ของ Prince Dhani หม่อมราชวงศ์สุนทรชาติ สวัสดิ์ดิกุล	๔๓
จดหมายจากนครน่านถึง	อ. อติพันธุ์ ๔๖
ในวงวรรณคดี	๔๘
การคัดลอกเรื่องจาก 'วงวรรณคดี' พึงได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร	

มีนาคม ๒๔๙๑

ราคา ๓ บาท

26

๑.๖๔

ภาพประกอบเรื่อง พระราม

หนุมานถวายตัว

พระรามในเมืองบาดาล

รายงานการประชุมสันทนา

เวทิน บันทึก

วันที่ ๓๖ กุมภาพันธ์ อันเป็นวันเกิดของ “วงวรรณคดี” “วงวรรณคดี” ได้จัดให้มีการประชุมกันเขียนขึ้นเช่นปีที่แล้ว แต่เนื่องด้วยด้านงาน “วงวรรณคดี” คับแคบไป จึงได้รับความเอื้อเฟื้อจาก นางสาวอาภรณ์ ศษ.เด่น ให้ยืมสถานที่ทางด้านงาน คือ บริเวณสนามในโรงเรียนสตรีวิทยาเป็นที่ชุมนุม มีนักเขียนชายหญิงของวงวรรณคดีทั้งปีใหม่และปีที่แล้วมาร่วมประชุมเป็นจำนวน ๓๕ ท่าน สันคหวะบันทึกพระนามและนามไว้ดังต่อไปนี้:—

พระยวงค์เชอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล พระยวงค์เชอ พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร และหม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร หม่อมเจ้าหญิง สิบพันภารเด่นขอ โสณกุล หม่อมเจ้าปิยรังสิต และหม่อมเจ้าหญิงวิภาวดีรังสิต พระยาอนุমানราชชน พระวรเจทยพิธิษฐี พระราชธรรมนิเทศ นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ นายสมัค บุราวาศ นางสาวฉลวย กาญจนาคม นางสาวเจริญศรี ศรีหิรัญ หม่อมราชวงศ์ สุ่มนชาติ สวัสดิ์กุล และนางสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา หม่อมราชวงศ์หญิงแสงโสม เกษมศรี หม่อมหลวงหญิงบุญเหลือ กุญชร หม่อมหลวงหญิง มณีรัตน์ สนิทวงศ์ หม่อมหลวงหญิง จินตนา นพวงศ์ ดร. วิจิตรเจียม เจ. เกตเหยี่ นางสาวเพ็ชร เขี่ยมสกูล นางสาวอาภรณ์ ศษ.เด่น นางสาวพูนทรัพย์ ไกรยง นายมาดัย และนางอุบล หุตะนันท์ นางเรืองอุไร จุฑะเด่น นายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร ร.อ. สุจิต คีถสมิต นางสาววราศรี โอธกานนท์ นาย

เจ้า สตะเวทิน นายเสนาะ คันทัญยิณ นายสังบ ส่วนศิริ นายเสงี่ยม เจ้าทองสุข
และนางสาวคุชฌิณ ถดาง

เมื่อพร้อมกันแล้วจึงเริ่มเปิดประชุมเมื่อเวลา ๑๖.๓๐ น. มีการรับประธาน
นำสาและต้นทนาทางวรรณคดี หม่อมราชวงศ์ สมนชาติ สวัสดิ์กุล เป็นผู้กล่าว
เปิดประชุมในนามของผู้ก่อตั้งวงวรรณคดี ซึ่งมีนางสาวเจริญศรี ศรีทวี นางสาว
ฉดวย กาญจนาคม นางสาวโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา นายเจ้า สตะเวทิน และ
หม่อมหลวงหญิงจิตติ นพวงศ์ เป็นผู้ร่วม "วง" มาแต่ต้น ได้แสดงคำขอบคุณนัก
เขียนทุก ๆ ท่านที่ช่วยเหลืพร้อมมือ จนวงวรรณคดีเติบโตใหญ่ขึ้นมา และถดถึง
ความมุ่งหมายในการประชุมในวณันว่า เพื่อเป็นการรวบรวมนักเขียนผู้ร่วมใจใน
วงวรรณคดีให้มีโอกาสพบหน้าคำตากัน เพื่อต้นทนาวิธสำดะถดเปลี่ยนความรู้
กัน เพราะไม่ค่อยมีโอกาสที่จะพบปะกันได้บ่อยนัก ถดจากนั้นก็ได้ถดถึงความแพ้ว
หลายของวงวรรณคดีว่า นอกจากในวงคนไทยด้วยกันแล้วยังได้ส่งไปนานาประเทศ
ทั้งไกลและใกล้ในยุโรป อาเซีย อเมริกา และออสเตรเลีย แต่ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า
คนไทยชอบอ่านหนังสือมากเหมือนกัน แต่ไม่ค่อยชอบหนังสืออ่าน หม่อมราชวงศ์ สมน
ชาติ สวัสดิ์กุลได้ชี้ว่า วงวรรณคดี เป็นจุดร่วมใจของคน วงวรรณคดี ไม่ได้หนักไป
ในทางการเมืองดังที่บุคคลบางคนเคยคิด วงวรรณคดีไม่ได้รับทุนอุดหนุนจากผู้ใด
ให้หนักไปในทางไหน แต่เป็นที่ร่วมใจของคน นักเขียนในวงวรรณคดี มิได้จำกัดด้วย
นักเขียนในวงวรรณคดี มิได้จำกัดสัญชาติ มิได้จำกัดชนและวรรณะ ในวงวรรณ
คดีมีพระมหากษัตริย์ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องส่งมาพระราชทาน มีพราหมณเขียนเรื่อง
ให้มคนชนพ้อคำ และชนกรรมกร ในวงวรรณคดี มีนักการเมืองต่างพรรคแต่ร่วมใจ
กันมีพวถ ประชาธิปัตย์ สหชีพ ธรรมาธิปัตย์ ฯลฯ ถดถดจนคอมมิวนิสต์ซึ่ง
ทุกฝ่ายก็ได้ถดอยู่ ณ ที่ประชุมร่วมกันรับประธานนำสาไตร่ถดถดกันจนถด ถกถาย

เมื่อมาอยู่ในวงวรรณคดี มีความเห็นร่วมกันที่จะทำนุบำรุงวรรณคดี อันเป็นวัฒนธรรมของชาติให้เจริญยิ่งขึ้นไป โดยไม่มีการแตกแยกความเห็น ได้ชี้ให้เห็นว่า วรรณคดี ตั้งแต่เริ่มให้เกิดสำนักคัมภีร์ธรรมและวัฒนธรรม และสรุปลงว่าถ้าความร่วมมือของนักเขียนคณะหนึ่งคงดำเนินไปเช่นนี้ การประชุมทำนองนี้ อย่างน้อยก็จะจัดให้มีได้บ่อยครั้งทุกปี และวงวรรณคดีก็จะมีชีวิตยืนยาว

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต ในฐานะที่ทรงเป็นอาวุโส ทั้ง ชาติดุริย วิทยดุริย และคุณดุริย ได้กล่าวประทานพรเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของวงวรรณคดีและคณะผู้ก่อตั้ง ซึ่งวงวรรณคดีได้น้อมรับได้แก่ต่าง ๆ ได้

ครั้นแล้วก็มี การสนทนากันทางวรรณคดี นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ ผู้ถนัดในทางนก ๆ ไม้ ๆ ได้ถูกชนกกล่าวคำชมเชยชมไม้ในคราวไปด้มรับเด็กดั่งและเที่ยวหาเลี้ยง การหาเลี้ยงของท่านราชบัณฑิตสุกิจคราวนี้ไปได้เลี้ยงของคนเลี้ยงเห็นมาเด่นต่อที่ประชุมโดยชี้แจงว่า ภาษาทางเหนือเป็นภาษาไทยที่บริสุทธิ์ผุดผ่อง ผิดกับภาษาละมดละมดของชาวกรุง อาจเทียบได้กับภาษาในจารึกสุโขทัยอันเป็นภาษาคงเดิมแท้เป็นลายลักษณ์อักษร และแนะให้วงวรรณคดีนำภาษาบริสุทธิ์เหล่านั้นมาดัดไว้เพื่อเป็นความแพร่หลายด้วย นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ได้กล่าวด้วยภาษาชาวเหนือหลายคำ และได้ชี้แจงถึงคำว่า "เหี้ยก" ซึ่งเป็นภาษาดลาดที่เรารู้จักกันโดยมีความหมายไปในทางที่เดาว่า ความจริงหมายถึง "คืบูก" ส่วนการที่ความหมายมาเดื่อนไปเป็นอย่างอื่นนั้นหาได้อธิบายได้ไม่

ครั้นแล้วนายสมัคร บุราวาศ ราชบัณฑิตอีกผู้หนึ่งซึ่งมีความชำนาญทางแร่แต่ชอบวรรณคดีก็ได้รับเชิญให้แสดงความเห็นเกี่ยวกับวรรณคดีไทย นายสมัคร บุราวาศ ได้นำเอา "หญ้าปากคอก" ของกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส คือตะเกองพายชนมาเทียบให้เห็นความงามของวรรณคดี สดุดี กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส

ว่าทรงเป็นกษัตริย์ผู้เมตตา เมื่อกษัตริย์มาตามทางที่พระมหาอุปราชาเดินทัพมานั้น
 นายธัมมิกให้ความเห็นว่า กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส จะต้องได้เสด็จผ่านมา
 กาญจนบุรีมาแล้วเป็นแน่แนมน เพราะทรงชมได้ดั่งสภาพที่เป็นจริงแม้ในปัจจุบันนี้
 นายธัมมิกเป็นนักเร่ก๊อตที่จะพูดเรื่องเร่ๆ หินๆ ไม่ได้ จึงได้ชี้แจงให้เห็นว่าเร่และหิน
 ในตะเกอง่ายนั้น ก็ทรงชมได้ชัดเจนนั่น และในที่สุดนายธัมมิกได้รำพันถึงความงามของ
 วรรณคดีว่าเป็นเครื่องแต่งจิตต์ และได้ตำหนิผู้ประสังค์จะหาเหตุผลจากวรรณคดี
 ว่าไม่รู้ความมุ่งหมายของวรรณคดีแท้ โดยยกตัวอย่างให้เห็นว่า อนุสดาวรีย์ประสา-
 ธิปโดยทศกัณฐ์ทรงงานอยู่เบื้องหน้าเรือน ถ้าวัดค้นหาเหตุผลก็ไม่อาจจะทำมาหาขึ้น
 ปักนั้นสูงลิบทำไม? เขาออกเสียงมิได้หรือ ความสำคัญอยู่ที่รัฐธรรมนูญต่าง
 หาก และอธิบายต่อไปว่า ถ้าสำคัญที่รัฐธรรมนูญ พานแว่นฟ้าก็ไม่สำคัญ บัอม
 ก็ไม่สำคัญ แต่ถ้ายิ่งคิดหาเหตุผลลงไป แม้รัฐธรรมนูญนั้นสำคัญที่ตัวอักษร ตัว
 เด่มสมุดหามักความสำคัญไม่ และตัวอักษรเราต้องจำเราก็ได้ ไม่จำต้องสร้างเป็น
 อนุสดาวรีย์ อนุสดาวรีย์ก็เหมือนกบวรรณคดีเหมือนกัน ซึ่งต้องการความงามจึง
 ต้องตกแต่ง

ถัดจากนั้นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพิไลยสุริ ได้รับเชิญให้แสดงความเห็นบ้าง ซึ่งท่าน
 ได้ให้ข้อคิดถึงการเรียนวรรณคดีไว้ว่า ความไม่รู้ของวรรณคดีนั้นพูดลำบาก จึง
 ได้ยกตัวอย่างคำโคลงในตะเกอง่ายที่ว่า “นาถวิหคตง คอฉาน” ซึ่งเป็นเรื่องของ
 ชะบวณเรือ ซึ่งคนสมัยใหม่ชนक्रम์สอนหนังสือเด็กได้แปลความในคำตอบข้อสอบที่
 ท่านตรวจว่าเป็น “กองเรือบิน” ท่านกล่าวด้วยความท้อแท้ว่า เมื่อมาแปลอย่างนี้
 ท่านก็จวนใจ เพราะที่ถูกเป็นเรือรูปนก คือ เรือครุฑ ได้ฝากความคิดความเห็นไว้
 สำหรับการศึกษาวรรณคดีว่าอย่าให้หักหาญนัก!

กรมเจ้าพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ ก็ทรงเล่าเรื่อง “วง-

วรรณคดี" ว่า วันหนึ่งได้เข้าไปในร้านขายหนังสือ เห็นคนกำลังดู "ดวงวรรณคดี" อยู่ ทอดพระเนตรเห็นพลิกไปพลิกมาแล้วก็วาง จึงทรงอธิบายว่า หนังสือนี้ควรซื้อไปอ่าน ทงนเพื่อจะช่วยเหลือดวงวรรณคดี แต่คน ๆ นั้นก็ไม่ว่าอะไร วางหนังสือแล้วเดินออกจากร้านไป เจ้าของร้านตรงเข้ามาตั้งหนังสือให้บอกว่า "คุณว่าดีก็ดีแล้ว คุณรู้จักค่าของหนังสือ หนังสือหนึ่งเล่มละ ๓ บาทเท่านั้น" ไม่ทรงเถียงและจำต้องซื้อทง ๆ ททรงเบ็นต์มาซึกดวงวรรณคดีอยู่แล้ว เบ็นช่นว่าทรงมีดวงวรรณคดี ๒ เล่มในเดือนนั้น !

ครั้นแล้วก็มีการค้นทงกันถึงเรื่องต่าง ๆ เช่นเรื่องที่มาของศัพท์บางศัพท์ นายเด่นาะ คันบุญยืน (นักวิทยาศาสตร์) ได้อธิบายที่มาของคำว่า "พ่น" ว่าออกมาจากท่อใหม่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เน่ ๆ ศัพท์นายเด่นาะว่า ใครที่เป็นคนชอบพูดมาก มากจนเบ็นที่ว่าคาญของเพื่อนฝูงแล้ว เขาก็ส่งกะโถนให้พ่นพิษในปากออกมาเดี๋ยบบ้าง และใช้เรียกคนที่พูดมาก ๆ ว่า "นักพ่น" คำนี้เริ่มใช้มาเกือบ ๓๐ ปีแล้ว เพิ่งมาแพร่หลาย

มีผู้ถามถึงคำว่า "หมิ่น" ว่าไปอย่างไร มาอย่างไร พระยาอนุমানราชชนธิปัตย์กรมคดีปากร ได้กราณาอธิบายว่า หมายถึง "ทะลึ่ง" ที่เรียกว่าหมิ่น เพราะในทำเนียบข้าราชการมี "หมิ่นทะลึ่ง ๆ" อยู่ ดูเหมือนจะเป็น "หมิ่นทะลึ่งทะลึ่ง-พ่น" แต่เขาคำ "หมิ่น" มาใช้คำเดียว

เวลาต่าง ๆ แต่การค้นทงออกทรงยังชน พระวรวงศ์เชอ พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร ซึ่งประทับอยู่ปดอยโตระถูกกระษณกระยอให้ทรงแต่งคความเห็นบบ้าง แต่คความเห็นบบงเกิดผลชน คือ ทรงกล่าววว่า ทรงยन्छดด้วยทงดวงวรรณคดีมีอายยนมา ๒ รอบแล้ว และททรงยन्छดมากก็คคือ ได้เห็นนักเขียนมาร่วมอยู่มกหน้าคด้วยกัน ทำให้ทรงนึกถึง P.E.N. Club ซึ่งมดำชาอยู่ทงวโลก ทรงเด่นอให้ดวงวรรณคดีคคตงเบ็นรูปด้ามค

แล้วขอให้คิดค่อเป็นคำชาของ P.E.N. Club ในเมืองไทย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในทาง
วรรณคดีของชาติ ยกวัณวัณวรรณคดีไทยให้เท่าระดับดักด ชักจูงชี้แจงให้นานาชาติ
ได้รู้จักวรรณคดีไทย ครั้นเมื่อมีผู้ร้องให้ทรงอธิบายถึง P.E.N. Club ก็ได้ทรงอธิบาย
อย่างละเอียดละออ ซึ่งในที่สุดที่ประชุมก็ได้สนับสนุนและมติให้ตั้งเป็นรูปสมาคมขึ้น
และได้ร่วมเป็นเอกฉันท์ ทูลเชิญพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าขานนิตเป็นนายก มี
พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร เป็นเลขาธิการ ส่วนกรรมการนั้นให้ทรง
เลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่จะเหมาะกับการ เมื่อทรงรับไปพิจารณาแล้ว ที่ประชุมปรบมือ
และพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร ทรงรับเป็นผู้ดำเนินงานต่อไป การ
ประชุมยุติลงโดย หม่อมราชวงศ์ สุ่มนชาติ สวัสดิ์ดิกุล กล่าวขอบคุณผู้มาร่วมประชุม
และขอบคุณเจ้าของสถานที่ เด็กประชุมเกือบ ๑๘๗. และเมื่อเลิกประชุมแล้ว
สมาชิกยังคงจับกลุ่มสนทนากันอยู่ต่อไปอีก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เวลาเพียง ๓ ชั่วโมง
ครั้นนั้น ยิ่งน้อยไปสำหรับการประชุมเช่นนั้น.

เรื่องฝันเมืองเชียงตุง

ของ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ

จากบันทึกรับสั่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ประทานหม่อมราชวงศ์ สุนนชาติ สวัสดิ์กุล

บันทึกรับสั่งนี้มีเรื่องสั้น ๆ รวมประมาณ ๕๐ เรื่อง เรื่อง "ฝันเมืองเชียงตุง" เป็นเรื่องหนึ่งที่มีอยู่ในบันทึกนี้ เหตุที่จะเกิดบันทึกรับสั่งนี้ก็เพราะหลังจากเสด็จกลับจากปิ่น ประทานโอกาสให้หม่อมราชวงศ์ สุนนชาติ สวัสดิ์กุล เข้าเฝ้าซักถามปัญหาเกี่ยวกับโบราณคดีและวรรณคดีของไทย พ.ว.ว.ร.ค. ในระหว่างเวลา ๑๖.๐๐ นาฬิกา ถึง ๑๘.๐๐ นาฬิกาทุกวัน ปัญหาส่วนมากทรงตอบทันทีทันควัน บันทึกไว้แล้วอ่านถวายเป็นวันรุ่งขึ้น เป็นเรื่องที่น่าสนใจอ่านทั้งสั้น - บรรณาธิการ

เหตุที่จะทรงเล่าเรื่องนี้ เนื่องมาจากทรงปรารภเรื่องการทำฝัน ว่าเมืองเชียงตุงเป็นเมืองฝัน และฝันเมืองเชียงตุงนั้นเข้ามาเมืองไทยช้านานแล้ว

เมืองเชียงตุงนั้นอาณาเขตคดคกด้านาสดวงทางตะวันตกด้านหนึ่ง ตกด้านาโขงทางตะวันออกด้านหนึ่ง แดพนเมืองเป็นเทือกภูเขาเรียงกันไปทงนั้น ไม่ไครมีทราบสำหรับทำนา ในหนังสือเรื่องเมืองพะม่าของดักทว่า เมืองเชียงตุงมีดินค้ำที่เกิดชนสำหรับขายนอกประเทศ ที่เบ็นตั้งลำคญมีลำคญค้ำค้ำ ค้ำขายไปทางเมืองจีน ไม่รอนค้ำขายไปทางเมืองชนของฝรั่งค้ำด้านาโขง และฝันขายมาทางสยาม จำนวนเงินรายได้ของเชียงตุงราวปีละ ๓๐๐,๐๐๐ รุบียเคษา ต้องเลี้ยงด้วยแก้อักฤษปีละราว ๓๐,๐๐๐ รุบีย

เมื่อสมัยต้นนิบาตชาติประดั่งค้ำจักค้ำฝัน อังกฤษไปว่าเจ้าฟ้าเชียงตุงจะให้เลิกปลูกฝิ่นในเขตค้ำของเมืองเชียงตุง เจ้าฟ้าเชียงตุงร้องทักว่า ถ้าห้ามปลูกฝิ่นในเขตค้ำของเมืองเชียงตุงแล้ว ราษฎรก็จะพากันเตือค้ำรอนไปค้ำด้วยไม้ค้ำทำมาหา

กินเหมือนแต่ก่อน เงินรายได้สำหรับใช้ในการบ้านเมืองก็ตกต่ำขาดแคลน จะเอา
 เงินที่ไหนไปเลี้ยงด้วย อังกฤษเห็นอก จึงผ่อนผันยอมให้ชาวเมืองเชียงใหม่ปลูกฝิ่น
 แต่เขาสัญญาจะให้ขายกันแต่ในพื้นที่เมือง มิให้ส่งฝิ่นไปขายในแดนพม่าหรือประเทศ
 อื่น แต่การห้ามนั้นไม่เป็นได้จริง เพราะพวกค้าฝิ่นเถื่อนทั้งในเมืองไทยและเมืองพม่า
 พากันดองไปซื้อ ใครซื้อชาวเมืองเชียงใหม่ก็ยอมขายให้ ด้วยถือว่าขายแต่ในอาณา
 เขตของเชียงใหม่ตามที่ได้ตกลงทำสัญญาไว้กับอังกฤษ การที่ผู้ซื้อจะเอาฝิ่นไปที่ไหน
 ไม่ใช่ธุระของเมืองเชียงใหม่ มนต์มาเช่นนี้ พวกพ่อค้าฝิ่นเถื่อนจึงไปซื้อฝิ่นเมืองเชียง
 มายาวมาขายในเมืองไทยเนื่อง ๆ

พิศพิศไม่มีเสมอสอง
 ขนงเนตรเกษแก้วไข่มเยอน
 พระกรรฐ์เปรียบเทียบกลีบบุษบง
 ดำเนินเดินทอดระหวายกาย
 โอบอุ้มนางอย่างสลัดจิม
 เกษาดำระยับขับเป็นมัน
 สองถันสันทศัตบุษ
 ขึ้นบังใบไสสดหมดมลทิน

พิศน้อมก็ไม่มีเสมอเหมือน
 เหมือนจะเคียนให้ต้องดาชย
 นาสิกทรงวงขอวิเชียรฉาย
 กรกรายคล้ายวงเอรารวรรณ
 งามพริ้มเพราสมคมสัน
 ทนดั้นน้เทียมสัณนิล
 พังผดพ่นท่าชลาสินธุ์
 ภูมรินยังมีได้ใกล้เคียง

จาก พระลอ นรลักษณ์
 พระบวรราชเจ้า มหาศักดิ์พลเสพย์

ตามเลติจประพาสยุโรป พ.ศ. ๒๔๔๐

จากบันทึกประจำวันของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์

[หม่อมราชวงศ์ สุนทราธิ ศาสตริกุล ได้เอื้อเฟื้อต่อ “วงวรรณคดี” โดยคัดบันทึกประจำวันของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ต้นสกุลของเธอ ส่งมาให้ บันทึกนี้เป็นความรู้เกี่ยวกับพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชนิพนธ์ นครประวัติ อดีตประวัติของพระองค์ท่าน ความประวัติ สึกขากรณีและปณิณกะ รวบรวมไว้ ๒๓ เล่ม ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๖ ถึง พ.ศ. ๒๔๔๘ เป็นเรื่องสำคัญที่นำสู่นำอ่านอย่างยิ่ง - บรรณาธิการ]

ออกจากกรุงเทพ - สิงคโปร์ คอล (Galle) ลังกาและเอเดน

วัน ๔^๖ ๕ ระกายังเป็น ๑๒๕๘ ร.ศ. ๑๑๖ ๓๐ ๗ เมษายน ค.ศ. ๑๘๙๗

เช้าวันเช้า ๓ โมงเศษ ไปตามแม่แล้วไปคอยอยู่จน ๕ โมง เที่ยงพระแล้ว
ตรง มาแต่งจกกรัคอยอยู่ พระยันทอดตรงแล้วไปคอยที่ท่าหนักแพ พระแท่นตรง
ตั้งข้างใน เที่ยงแล้วแต่จกออก ทรงพระราชยานไปท่าหนักแพแล้วประทับพระที่นั่ง
ราชกิจ ทรงมีพระราชดำรัสตั้งปีชในการแต่จกให้ข้าราชการตั้งใจเอาใจได้ราชการ
เป็นทน ส่วนการแต่จกเป็นการค้ากำไร แล้วแต่จกตรงเรือ พระยันทอดมีสระดูต ออก
เรือเที่ยงครึ่ง ไปกลับบ้านปน แล้วดอง ส้มแต่จกตามแต่จกไปส่ง มีเตียงกลางวัน
๓ โมงเศษถึงปากน้ำ ส้มแต่จก เจ้านายทั้งปวงโดยมาก ข้าราชการผู้ใหญ่บางคนที่ไม่
ตั้งแต่จกหนักกับ ออกเรือไปรอหน้าคิปปโฮด ๒ ทุ่มเศษจึงเดินเรือต่อไป คัดกลางชาว
คณินรวบ กับคนคิมมิงเบนนายเรือ

๘ เมษายน ค.ศ. ๑๘๙๗

นอนบนคาดฟ้า เข้ามานอนในห้อง ดินส่าย กินข้าวเช้าแล้วก็ไม่มีอะไรจะทำ

จด เรือเดินไม่เห็นฝั่ง ไม่ม้คลื่น เรายู่ห้องท้ายเรือชั้นล่าง ห้องต้นข้างขวา.....

๕ เมษายน ค.ศ. ๑๘๕๗

.....เรือเดินไม่เห็นฝั่ง ม้คลื่นบ้างน้อยๆ ในเรือมักดึกาให้พูดอังกฤษ
การกิน เข้ากาแฟจน ๒ โมง ๓ โมงข้าวเช้า บ่ายโมงข้าวกลางวัน ๕ โมงน้ำชา
๒ ทุ่มดินเนอร์ เรือเดินเที่ยง อายันต์อุดร ๗ องค์ ๑๘ ติปดา อายามบุรพ
๓๐๒ องค์ ๒๘ ติปดา

เรือเดิน ๒๔๗ ไมล์แต่เที่ยงวานนี้ ยังอีก ๔๒๖ ไมล์จะถึงสิงคโปร์

๑๐ เมษายน ค.ศ. ๑๘๕๗

.....วานนี้เห็นเกาะต่างๆ มี ปูลูอูบิ ปูลูเตียวมัน ปูลูอู เป็นต้น เรือค่อนข้าง
กระดกขึ้นเล็กน้อย แต่ไม่สู้มาก กดางคืนราว ๕ ทุ่มเห็นฮอดเบ็กโตตเฮาต์ เรือ
เดินรอกข้าว กระให้ถึงเช้าพรุ่งนี้ เรือเดินเที่ยง อายันต์เหนือ ๓.๔๕ อายันต์
ตะวันออก ๓๐๔.๒๘

มาได้ ๒๕๓ ไมล์แต่เที่ยงวานนี้ อีก ๓๘๓ ไมล์จะถึงสิงคโปร์

๑๑ เมษายน ค.ศ. ๑๘๕๗

เช้า ๒ โมงถึงสิงคโปร์ เรือรบและบ้อมแคนนิงส์ดูต เราละดูตคอบ เจ้า
พระยารัตนาธิเบศร์ พระยาทิพย์ ชัมบี กงซุดแอนเคอชันมาเฝ้า แด้วคอเวอเนอมา
เฝ้า ทรงรับ แต่งพรอกโกต คอเวอเนอไปเรือมหาจักรีดูต ๔ โมงได้จัดจันทรง
พรอกโกต ทรงเรือโบต เรือกลไฟจุจ เรือรบละดูตเมื่อออกเรือ ถึงท้ายอนันต์เมย
ฟอดแคนนิงส์ดูต มีคาคอพออเนอ เยเนอรรวาดและ คอดดอเนยดดีเกรดตาวีมา

มีนาคม ๒๔๕๑

๑๑

รับเด็จเจ้าท้าว ทรงรถ กรมมทิด พระยาเดโช พระยาอภัยภูติตาม เราไปรถที่ ๒ กับ กรมสรรพศาสตร หมอไรเคอแอนเคอชัน เด็จเยี่ยมคอบคอเวอเนอที่คอเวอนเมน-เฮาต์ แล้วเด็จเจ้าไปประทับเฮอริเคนเฮาต์ แจกเงินข้าราชการ เราได้ ๓๐๐ เหรียญ บ่ายเด็จเจ้าฮอดบีคัต แดโอบราดี ของสมเด็จพระนาง เราไปเที่ยวกับกรมหมื่นมทิดร ไปสวนโอบทานิเกด แล้วกดับวกไปแอตเปดเนต กดับคำ

๑๒ เมษายน ๑๘๕๑

.....เช้า ๒ โมง ฝรั่งมาจัดฟัน กินข้าวเช้าแล้วพาเจ้านายไปห้างยอนดิดคด แล้วเราได้ครอเงินที่ฮองกงแบงก์ แล้วมาซื้อของที่ห้างรอมินชัน แล้วไปซาเคอ-แบงก์ แล้วกดับมาช่วยกรมสรรพศาสตรทำครัว บ่าย ๒ โมงเศษเลี้ยงข้าวแซ่ มีกองฮัว & โมงเด็จเจ้าคาร์เคนปาคีคคอเวอนเมนคเฮาต์ เราไม่ได้ไป ๒ ทุ่มดินเนอร์ค-เวอนเมนคเฮาต์ เราไปด้วย แต่งฮัวนิงเครต ในหลวงทรงตราจุลจอมเกล้า เราติดตรามงกุฎ กดับแล้วกาหนดทำอะไร ๆ ราว ๘ ทุ่มจึงได้นอน

๑๓ เมษายน ๑๘๕๑

.....จัดของตงเรือ ของส่งรวมกับของคนอื่นทั้งปวง จดหมายถึงกับตัน กุเบิก ฝากกดับบางกอก เช้า ๕ โมง คอเวอเนอมารับเด็จเจ้าที่เฮอริเคนเฮาต์ ทรงรถไปกับคอเวอเนอมิคเซด เราไปรถที่ ๒ ถึงทายอนตันเบย มีกาคอเวอเนอซิค ซาชนฝรั่ง ทรงตรวจแถวและทรงทักทายนายร้อยตามแบบแล้วเด็จเจ้าตงเรือ ๆ กดไฟจุ บ้อมแคนนิงตงตง ถึงเรือพระที่นั่งครัดกับคอเวอเนอ แล้วคอเวอเนอทอดลากลับ มีตงตงตง เทียงฮอกเรือ เรือรบตงตง เราคอบ เรือมงกุฎตามมาตงเด็จเจ้าจนเจียวแหลม.... ตงตงแล้ว แด่นกดับ เรือมาทางฝั่ง คตินไม่มี เรียบต้อย่างตงนทเรือไม่กระเทือน

๑๔ เมษายน ๑๙๕๓

.....วันนเรอเดินในช่องมดากา คัดนรารบต้นท คอคอนกตางคินจิมันนุ่ยๆ
คินนฝนตคยงรุ่ง วันนกลางวันรอน..... ยามหนึ่งคินเนอแฉ่วตรงเกาะบึง เห็นเรอ
แฉ่นตามมา เห็นจะเบ็นเรอเมตบเอนโอ กิมปนี ชือเรอเซตอนทว่าจางให้มาเบ็น
เพอน เบ็นราคา ๓๐,๐๐๐ เทรยญ คอนคินเนอแฉ่วมตมเย็นดบาย

๑๕ เมษายน ๑๙๕๓

.....วันนอากาศครมไม่เห็นเตดยงค้ำ คอนเข้ามฝน เรอเซตอนแฉ่นตาม
พอเตเห็นถนค ค้ำเห็นปลายแหล่มตุมাত্রา เรอคตตรงตวันตค เวดาเที่ยงเรอตรง
ชายนต์ น. ๕.๓๔ ชายาม อ. ๘.๗.๒๗ จากตงคโปร์ ๕๖๘ ไมล์ พันบึง ๓๖๘ ไมล์

๑๖ เมษายน ๑๙๕๓

.....คักหนอยรตักเรอโคตงมาก ออกอินเตียนโอชน เรอโคตงยงค้ำ กตาง
วันรอน บายมตมเย็น เตในหือรอนเบ็นชรรมดา นบว่าไม่มีคตมมเตดกกตง เท้า
นททำให้เรอโคตงพอใช้.....เรอเดินเที่ยงตรง แฉ. น. ๖.๐๘ ตอง. อ. ๘.๓.๓๒ มา
ได้ ๒๐๐ ไมล์ อัก ๘๐๐ ไมล์จะถึงคอด

๑๗ เมษายน ๑๙๕๓

.....กิงกาแพแฉ่ว อำนมหาวงคัย..... วันนเรอโคตงยงค้ำ เต้นบว่าไม่
มคตม มเตดกกตง เตเทานนทพอใช้ ถ้ามคตมเห็นจะเตมทน คอนเย็นเห็นฝนตค
โดยรอบโกตๆ เตที่เรอไม่ถูฝน เรอเดินกตางอ่าวเบงคอดค่อนข้างดังกาทอยู่แฉ่ว
เวดาเที่ยงตรง แฉ. น. ๖.๐๖ ตอง. อ. ๘.๘.๓๖ มาได้ ๒๘๐ ไมล์ ท่างคอด ๕๒๐ ไมล์

๑๘ เมษายน ๑๙๕๓

.....วันนเรอเดินออกวันหนึ่ง ไม่มีอะไรที่จะพังจค เรอเดิน แฉ. น. ๕.๔๗ ตอง.
อ. ๘.๓.๕๕ มาได้ ๒๘๘ ไมล์ อัก ๒๓๐ ไมล์จะถึงคอด

๑๕ เมษายน ๑๙๑๓

เช้า ๒ โมง ถึง Galle ทอดเรือโปรดให้คนขึ้นไปสืบ เห็นเรือดำกามไม้ขนานกันดำไม้ไผ่ดำใบไม้ บ่าย ๓ โมงครึ่งเสด็จขึ้นทรงรถไปวัดประมาณทิวहार แล้วเสด็จวังคังคาราม แล้วกลับมาถึงเรือค่ำ ๒ ยามออกเรือ

๒๐ เมษายน ๑๙๑๓

เช้า ๒ โมง ถึง โกตัมโบ ๓ โมงครึ่ง แลฟเตแนนต์คอเวเนนซ์ออกเรือมาเฝ้า & ๒ โมงเสด็จลงเรือ มีเรือของเขารุง ถึงท่าเสด็จประทับพลับพลา เขาเรียกปาดิเดียนยอคมณฑล บนเป็นพระเจดีย์คตของ ประทับนมัสการพระพุทธรูป แล้วพระถวายนามนัต แล้วพระญาณิสงส์อ่านแอคเตรส เคอเนดออกคตอ่านแอคเตรส ทรงตอบแล้วพราหมณ์ถวายนามนัตและถวายนม แล้วทรงรถมาประทับที่หน้าเข้าดีเยเนอรัลคตมุนิทิแอคเตรส และทรงตอบ เราไปแบงก์ แล้วกลับมากินกลางวัน แล้วพระเจ้า แล้วทรงรถไปตามถนนไปทรงพระดำเนินที่วัดคตอเรียปาก กลับค่ำ ๒ ทุ่ม มีดินเนอ เด็ก & ทุ่มเศษ เราอยู่ห้องกับกรมหมื่นมหิศร

๒๑ เมษายน ๑๙๑๓

ตอนเช้าถูกกรวดเรอายังไม่ได้แจกเงินนักเรียน เช้า ๒ โมงเศษ ทรงรถไปตเคชัน ออก ๓ โมง รถแล่นดาดเคช ทางเป็นสวนรกๆ และเป็นนาหว่านเขาไม่สูงามเหมือนชะวอ เขาสูงเตี้ยบโหดเขา เห็นทตางามอยู่หมู่หนึ่ง ดอดถามาก ที่ยาว ๒ แห่งราว ๒ นาที นอกนั้นสั้นๆ บางที่ไม่ทันหมดแสงสว่าง ที่ต้องถาคิดๆกัน มีตองแห่ง รวมเบ้าเสด็จตัก ๓๓ หรือ ๓๔ ถ้า เป็นแต่กระเนไม่ได้จำนับได้ ถึงแกนต์เที่ยงกับ ๒๐ ทรงรถมาพักที่วันสโไฮเตด มตัมยศมินต์กับตูกสาวมากอยเฝ้าจะไปยุโรป ประทับครัดแล้วทรงพักหน้อยหนึ่ง บ่าย ๒ โมงเสด็จด้วยกตางวันบ้านคอเวเนนซ์แล้วกลับมากักโไฮเตด เย็นทรงพระดำเนินแล้วเสด็จกลับทรงพนอบารบิปาชา แล้วทรงรถ

ไปมัสการพระรัตนตรัยที่หน้ากาฬเทณีที่พระพนนา ในเรือนพระธาตุพระพนนาไม่
ไหว กาฬเทณีเรื่องไม่ยอมให้ทรงจับ เด็ดจากด้นเย็น คำคืนเนอมีแขกอนมามังเด็ก
น้อย เวลาคืนเนอ มีเทพะเขยวแก้วน่านมาทางน้ำโฮ่เตดด้วย

๒๒ เมษายน ๑๙๕๗

นอนน้อยทุกวัน คำนึก ๗ ทุ่มคืนยารุง..... เกือบ ๕ โมงไปตเค้นตามเด็ค
มีกาฬเทณีเอนรับเหมือนขามา ทรงรถไฟออก ๕ โมง ๘ นาทีมาถึงโกดัมไบบ้ายโมงครึ่ง
พักกวนต์เฮาตั้งอยู่ในกาฬเทณีไม่หยุด และกรวเรื่องแจกเงินซ้ำอีก เย็นทรงรถไฟประพาส
ตามเมือง แถววงเวียนมีกาฬเทณีเอน พอสองเรือพายฝนตกจัด มาถึงเรือคา

จากด้นใต้ตรวจนับถาที่รถไฟออกมี ๓๓ ถา ที่ ๑ ไม่ถึงมินิต ที่ ๒ ไม่ถึงมินิต
ที่ ๓ ยาวกว่าทุกแห่งตั้ง ๓ มินิต ที่ ๔ รวดมินิต ที่ ๕ ไม่ถึงมินิต ที่ ๖ ไม่ถึงมินิต ๒ ถา
ขึ้นใกล้กัน ที่ ๗ นานเกือบ ๓ มินิต ที่ ๘ มินิต ๓ ที่ ๙ ไม่ถึงมินิต ที่ ๑๐ ตั้งครึ่งมินิต
แถวชาดผ่านมานานจึงมาดอดออกถาหนึ่ง ที่ ๑๑ รวดครึ่งมินิต ถาดับนับแต่เกณต์มา
และรถไฟแลบแม่น้ำมหาโฮยยะ แถวมาข้ามแม่น้ำกว้างราว ๓๐ วา แถวจนถึง
โกดัมไบข้ามแม่น้ำเกณต์กว้างตั้งเด่นหนึ่งหย่อนๆ ทางรถไฟขึ้นเขาชันรีไม่งาม
เหมือนชะวา แต่แห่งหนึ่งแดดตกมาก รถไฟแล่นดาดเดชะ

๒๓ เมษายน ๑๙๕๗

.....คืนยารุงกาฬเทณีเรือออกมีตเค้นได้คอบ เรือออก ๒ โมงเช้า.....เรือเดิน
คดสั้นน้อยโคตงนิตน้อย เทียงตรง แด. น. ๗.๐๒ ถอง. อ. ๗๘.๐๘ มาได้ ๓๘ ไมล์
จากโคดัมไบ อีก ๒๐๘๐ ไมล์จะถึงเอเดน

๒๔ เมษายน ๑๙๕๗

.....ทำอะไรเล็กน้อย แถวเขียนหนังสือทรงแต่งเรื่องพระรัตนตรัยจนคำ
วานนักเขียนแต่น้อย เรือเดินวันหนึ่งกลางวันไม่ใคร่โยน ตอนค่ำโยนมากแต่ไม่แฉง

เพราะคิดไม่ได้คิดข้าง เวลา ๒ทุ่มเศษผ่านเกาะมินกอย แตะเห็นเรือนตะเกียงมัทน
เกาะนวมแต่ผู้หญิงทั้งเกาะเบนบานเบนเมือง แต่ไม่มีผู้ชายอยู่ ผู้ชายมีแต่เป็นคน
จรไปส่งมัจจุกับหญิงในเกาะนั้น มีหนึ่งไปส่งตามเดือนเท่านั้น เรือนตะเกียงก็ผู้หญิง
รักษา เทียง แด. น. ๗.๔๗ ถอง. อ. ๗๔.๓๘ มาได้ ๒๗๗ ไมล์ ห่างเฮเคน ๓๘๐๐ ไมล์

๒๕ เมษายน ๑๙๑๓

.....เขียนหนังสือทบทวนแต่งทงตอนเช้าและตอนบ่ายอย่างวานนี้ อยู่ข้างเมา
ชมซาน วันนเรือเดินพาครอบครัว นามหาสมุทรนี้เงินเหมือนกลางข้าวสายนที่เคย
เห็น เรือโยนหยัก เทียงตรง แด. น. ๘.๓๗ ถอง. อ. ๗๐.๐๒ มาได้ ๒๘๐ ไมล์
ห่างเฮเคน ๓๕๓๐ ไมล์

๒๖ เมษายน ๑๙๑๓

.....เดินเรือ อินเดียน โอชั่น.....ห่างเฮเคน ๓๒๔๐ ไมล์

๒๗ เมษายน ๑๙๑๓

.....เดินเรือ อินเดียน โอชั่น.....ห่างเฮเคน ๘๕๗ ไมล์

๒๘ เมษายน ๑๙๑๓

.....เดินเรือ อินเดียน โอชั่น... ..ห่างเฮเคน ๖๗๒ ไมล์

๒๙ เมษายน ๑๙๑๓

.....เห็นเกาะข้างขวาเรือแต่เข้าต่อกัน ๒ เกาะ กลางวันเห็นแหลมคำระฟูย
ฝั่งอาฟริกา เป็นคีตาและทราย เข้าช่องเฮเคน จนค้ายังเห็นเขาที่แหลมนั้นอยู่ กลาง
คืนอากาศชันจนเบี่ยงกระดานเรือ เทียงท แด. น. ๓๓.๕๗ ถอง. อ. ๕๓.๔๗ มาได้
๒๖๗ ไมล์ ห่างเฮเคน ๔๐๓ ไมล์

๓๐ เมษายน ๑๘๕๗

เรือเดินในชวากอ่าวเอเดน คดีนไม้มี ทะเลราบดีที่สุด แต่ไม่เห็นฝั่ง เทียง
เด. น. ๓๒.๓๗ ดอง. ข. ๔๘.๐๐ มาได้ ๒๖๖ ไมล์ ห่างเอเดน ๓๘๒ ไมล์

๑ พฤษภาคม ๑๘๕๗

เช้าเห็นเอเดนเป็นเขาคีตา ไม้ต้นไม้ ๒ โมงทอด มีเรือรบมาก สะดุดได้
ตอบกันใหญ่ทั้งที่บ้อมด้วย เสียงปืนดัง แล้ ท้ายเขาดีเป็นวงเว้งวงรอบ ๒ โมงเศษ
เราชนบกกับหลวงสุนทรไปทั้งหนึ่งต่อไปสองฟีกแต่ละไปเบงก ห้างลูกขอมัดเป็น
เอเยนต์ แล้วมาลงท่าพอเสด็จชนที่เรือเสด็จ เจ้าเมืองเป็นนายทหารด้วยชื่อกันนังฮัม
ไปเฝ้าในเรือเมื่อเช้า ๓ โมง เสด็จชนแดงเสด็จชาวทงหน เจ้าเมืองรับเสด็จที่สะพาน
มีกาตอขอเนอและทหารอุฐ ทรงรถไปพักคอเวอนแมนเฮาดี และเสด็จกลางวัน บ่าย
เสด็จทรงรถทอดพระเนตรบ่อน้ำ และทอดพระเนตรบ้อม กัดบึงเรือคำ ออกเรือ
เกือบสองยาม

ว่าด้วยเขาและทราย ต้นไม้บ้านเรือนผู้คนชาติต่างๆ ถนนต่างๆ เขาถ้ำ
และชอกเขา อุฐ ภูเขา น้ำ ถั่ว แพะ แกะ เหลือที่จะพรรณนา.

แก้วกำลัรวล

แสงกรานต์

ฉันแต่งแวนแปดเบรียงสุดเลื่องลอบ
นกแก้วน้อยผดอยวันลงพิบคา
ฉันว่ารววดปวศรมทุกซมชน
เหยื่อฝากบุตรหลุดจะยด่วงผดอยไป
เหลือบชะเง้อแดพบประดับพัศตร์
“ข้าอีกทีใหม่โอเพื่อนยา”
อนิจจาตุนกใจน้อยไปหรือ
ชีวิตเรากล้าเด่นเป็นพระยาน
ไอ้ช่างไร้กรุณาเมตตาคิด
หรือคอยยากถึงขนาดจะขาดใจ
นี่ความจริงยิ่งเราเด่นเพราะเห็นว่า
แต่ที่แน่แท้เพราะฉันคาน
อันครอบครว้ทวนาคณาญาติ
ชีวิตสัตว์คดเด่นเดี่ยวเป็นจุด
ไอ้แม่ยอดดั่งคุณของพี่เฮ้ย
เคยร่วมเหย้าเนาสุขทุกราตรี
ไอ้ลูกหว้าคราดกเคยผกผัน
ตะวันรอนอ่อนแสงบินแข่งไป

ทรวงประดับดุกกระสุนหมุนกลา
งามพฤษชาติท่าหนิพิศศรัไพ
เกิดอกสั่นช่เลือดโซมชะโดมไหล
นกน้อยใจริกรวมัดมัวดา
ชายใจกษัยกบ้นนัยจังก้า
เลี้ยงเฮฮาหนุ่มกระของกองพนานต์
มาดองมื่อมั่งสุขสันต์นุกนาน
ว่าเชียวชาญเชิงเต็งเก่งกระไร
เนื้อเรานิดเพียงเท่านี้พอที่ไหน ?
เชิญเขาไปเกิดชีวิตอีกที่ทาน
เบ็นักพาฝากใจให้เทียมหาญ
ให้เป็นพาดหยามข้าแด่นทารุณ
ใครพิฆาตเขาก็เกรียวคึดเฉียวฉุน
ไม่คิดบุญคิดบาปหยาบฉันดี
ไม้นึกเลยจะดับหนามารศรี
เคยจุ้จับขมพนมไพร
ตงเกาะกินร่วมสุขทุกสมัย
ดูโพรงไม้รังรักผอนพักกาย

เมื่อวานนี้สุดทรรกเจ็บหนักหนา
 เจ้าบั้นสูงสุดยอจรงรอดตาย
 ออกอาตุรตฤณานาตาหยด
 เหลือบชะเง้อไ้ไปยังไกลแดน
 โอ้ลูกเอ๋ยเคยฟังประดังอัน
 นับแต่นค่อไปพ่อไกลแล้ว
 แมก้เจ็บพอก้ใจไกลจะขาด
 ดั่งด้ารบุตรสุดสวาทเพียงขาดใจ
 เสียตายเอยเคยนอนร้องอ้อนน่ม
 แดนหนอก้จะเป็นเช่นบ้าชา
 โอ้มนุษย์สุดประเสริฐเลิศกว่าสัตว์
 ชอบฆ่าสัตว์ตัดชีวิตไม่คิดยัง
 สัตว์ต้องรับบาปอยู่จรรูหรือ
 หน่มมนุษย์รุดตรงเข้าพงไพร
 นกแก้วน้อยค่อยขยับระวังจิตต์
 ไปตายพร้อมกันทวังยงค
 เที่ยงดินาคกรนครนค่นชา
 นกแก้วน้อยผดอยผางลงกลางดิน

กระสุนกล้าวคตบักฉัดตาย
 วอนพี่ชายหาเหยื่อเผือกแทน
 ทรวงระทดระทมิเพี้ยดะเหี้ยแด่น
 สุดจะแด่นสรวงห่มดวงแก้ว
 ยามจะนอนจำเรียงเสียงแจ้วแจ้ว
 โอ้ลูกแก้วเจ้าจะวอนร้องอันใคร
 ไม่สามารถบินหากษาให้
 เหลืออาลัยเมื่อยรักหนักอุรา
 ในโพรงพุ่มผลไม้ไพรพฤกษา
 ซากลูกยาซากเมื่อยเกลี้ยเกลื่อนวัง
 ใจนค่นฮาวไม่มีมั่ง
 ทำเด่นหวงวันเร้งบันเทิงใจ
 มนุษย์ถ่อธรรมก่อกรรมให้
 ยังตามไปเช่นฆ่าขาดฮาว
 มานะคิดบินไปให้ถึงที่
 ค่อยยกศัรชะพดางกางบักบิน
 นกก็ควาหนาเกลือกกระเตือกค่น
 ไม่ทันบินกลับวังเหมือนหวงเฮย ฯ

สุภา

จรรโลง

ถอดจาก Subha ของ Rabindranath Tagore

เมื่อบิดาตั้งชื่อลูกสาวสุดท้องว่า สุภาวดี (พูดเพราะ) นั้น ใครเลยจะนึก
ฝันว่าเมื่อโตขึ้นหลานจะเป็นไป พี่สาวสองคนได้ชื่อว่า สุเกศินี (ผ่องงาม) และ
สุหทัย (ขมงาม) บิดาจึงตั้งชื่อลูกสุดท้องว่า สุภาวดี เพื่อให้เข้าชุดกัน แต่มัก
จะเรียกสั้น ๆ ว่า “สุภา”

พี่สาวสองคนของหลานแต่งงานแล้ว โดยได้ผ่านความยากลำบากในการ
แสวงหาสามี และเงินทุนสมรสอย่างทันท่วงทีได้ประสูติมา มาบัดนี้ลูกสาวสุด
ท้องเปรียบเหมือนภรรยาที่หมั้นพ่อแม่อยู่ ดูเหมือนใคร ๆ จะเข้าใจว่าหลานคงจะ
ไม่มีความรู้สึกอะไร เพราะหลานพูดไม่ได้ ฉะนั้นจึงมักชอบปรึกษาหารือกันถึงอนาคต
ของหลาน และแสดงความคิดเห็นในข้อขัดแย้งหน้าของหลานคือหน้าหลานเอง
ตั้งแต่เริ่มรู้เตยเข้ามา หลานก็เข้าใจแล้วว่าหลานเกิดมาเป็นขี้บ่งคดแก่บ้านและ
ครอบครัว ฉะนั้นจึงมักหงุดหงิดคนทั้งหลายไปอยู่ด้าฟังตามประสาของตน ถ้าคน
ทั้งหลายพากันด่าหลานเตย หลานก็คงจะทนได้ง่ายกว่า แต่ใคร ๆ ไม่พากันด่า
หลานเตยเลย ก็ใครเล่าจะลืมความเจ็บปวดได้ พ่อแม่ของหลานปวดร้าวหัวใจ
อยู่ทุกวันทุกคืนด้วยวิคตงกังวลในเรื่องหลาน ยิ่งเมื่อดูแลแล้วไม่มีความพิการของ
หลานได้เลย ความขรรพมาลูกสาวดูเหมือนจะเกิดจากเลือดเนื้อของแม่เพียงกว่าลูก
ชาย เป็นพมพของแม่นั่นเอง ถ้าลูกสาวพิการหรือขวิด แม่ก็ต้องมีอันรับความ

อธิบายไปด้วย พณิกณัฐพ่อของสุภารักห่อนมากกว่าลูกสาวคนอื่น ๆ แต่ว่าแม่
แทบจะเกลียดชังห่อน เดิมห่อนห่อนเป็นมดดินแก้ตัวนางเอง

ถึงหากว่าสุภาระไรคำพูด ห่อนก็ไม่ไว้ดวงตาตำโศกทั้งคู่และชนตายาวงอน
ซึ่งบดบังอยู่เหนือดวงตานั้น พร้อมทั้งริมฝีปากอันสั้นระริกคล้ายใบไม้ไหว เมื่อความ
คิดบางประการผุดขึ้นในใจของห่อน

เมื่อเราแสดงความรู้ถึงของเราออกมาเป็นคำพูด เรามักจะหาคำพูดไม่ค่อย
ได้เหมาะ เพราะว่าเราต้องแปลความคิดของเราออกมาเป็นคำพูดซึ่งเรามักจะแปล
ไม่ค่อยได้ตรง ครั้นแล้วเราก็พุดผิดพลาดไปจากความจริง แต่ดวงตาดำนั้นไม่ต้อง
อาศัยการแปล ความคิดในหัวใจฉายออกมาที่ดวงตานั้นเอง ในดวงตาดำทั้งคู่นั้น
ความคิดฉายแจ้วออกมา หรือดับวูบไปไม่เห็นแสง บางคราวความคิดก็จับแน่นสนิท
อยู่ในดวงตาเหมือนดวงจันทร์เมื่อใกล้รุ่งจับนิ่ง บางคราวก็ฉายแสงวูบวาบออกมา
เหมือนประกายฟ้าแถบแปดบปดวบ คนที่พูดภาษาอะไรไม่ได้เลย ได้แต่พยายาม
ทำริมฝีปากขมุบขมิบนั่น ได้เรียนรู้ภาษาพูดของดวงตาอันแสดงความรู้ได้ไม่มั่ง
คั่ง ซึ่งเหมือนทะเลลึก ได้แจ้วเหมือนท้องฟ้า ซึ่งมีทองอรุณและอสังคต มันท้อง
สว่างและเงามืดสลับกัน คนไข้มความเงียบขรึมเป็นสง่า หน้าเกรงขามอยู่ในตัว
เหมือนความเงียบของธรรมชาติ

ด้วยเหตุนี้เด็กอื่น ๆ จึงออกจะกลัวสุภา และไม่เล่นด้วยเลย ห่อนจึงเงียบ
เหงาเปล่าเปลี่ยวเหมือนกระแฉ่นาชนในเวาเทียง

ห่อนอยู่ในหมู่บ้านเล็ก ๆ ชื่อว่าจันทบุรี ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน้อยสายหนึ่ง
แม่น้ำนั้นนับว่าเล็กมากสำหรับมณฑลเบงกอล กระแฉ่นาไหลเรื่อยไปในท้องน้ำ ไม่
เคยท่วมตลิ่งฝั่งขึ้นมาเลย ทำหน้าที่เป็นปกติอยู่ทุก ๆ วัน เหมือนคนในครอบครัวทุก
ครอบครัวซึ่งคงบานเรือนอยู่ริมฝั่งนานน ทงต้องฟากฝั่งมบ้านเรือนและคตงซึ่งมีคน

ไม่สนใจเรื่องราย ทุก ๆ บ้านมีสวนอันเจริญงอกงาม ประหนึ่งว่าเทพธิดาแห่งแม่น้ำ
ได้จุณจากบาดดงกไดนาของเธอ จนมาพทกษรภษาถ้วนเหล่านนี้ให้ไพบูลย์ด้วย
พรรณพฤกษชาติอยู่ตลอดฤดูกาล

บ้านของพินิจผู้หันหน้าออกสู่ฝั่งแม่น้ำ คนเรือที่ผ่านไปอาจมองเห็นกระ-
ท่อมทุกหลัง และกองข้าวทุก ๆ กองในบริเวณบ้านนั้นได้ แต่ข้าพเจ้าไม่ทราบว่ามี
ท่ามกตางกองทรัพย์สินมคาคาเหล่านี้ใครสังเกตเห็นหรือไม่ว่ามีเด็กหญิงเด็กๆ เอบ
มานั่งอยู่ริมฝั่งน้ำเมื่อได้เจงานแล้ว ณ ทนธรรมชาติสดชื่นความพูดไม่ได้ของหล่อน
ด้วยการพูดกับหล่อนเอง เสียงกระเด็นน้ำไหล เสียงชาวบ้านพูดจากัน เสียงเพลง
ของคนเรือ เสียงนกร้อง เสียงใบไม้ไหว เหล่านี้ระคนกันเป็นเสียงเดียวกับเสียง
หัวใจเต้นของหล่อน มันรวมกันเป็นคลื่นเสียงอันดัง มาประทะวิญญาณอันไร้ความ
ผาสุกของหล่อน เสียงเคื่องโหวดของธรรมชาติอันเป็นภาษาของเด็กใบ เป็นภา-
ษาอย่างเดียวกับภาษาของนัยนาคาซึ่งปกด้วยขนตายาวจน เป็นภาษาของโลกซึ่ง
แวดล้อมตัวคนใบอยู่ ไม่ว่าจะมองดูอะไร จะมองดูต้นไม้ซึ่งนกเกาะร้องอยู่ หรือมอง
ดูดวงดาวซึ่งลอยเด่นอยู่บนท้องฟ้า ก็ดลใจนึกนึกปฏิกิริยาซึ่งคนใบแปลความหมายได้
ทั้งสิ้น และถ้วนแต่แต่เสียงร้องไห้และเสียงถอนใจ อนิจจา! นี่แหละคือโลกใน
ความรู้สึกของคนใบ ครั้นได้เวลาเที่ยงตรง ชาวเรือและชาวประมงก็กลับบ้านหา
อาหารได้ท้อง ชาวบ้านก็พากันนอนหลับสนิท นกก็เกาะคอนนอนนิ่ง เรือจ้างก็ลอย
ด้าเปล่าอยู่ในท้องน้ำ โลกอันกว้างใหญ่ซึ่งเต็มไปด้วยธุระอันยุ่งเหยิงก็หยุดพักงาน
ชั่วคราวกลับเงียบสนิท เป็ดยกเป็ด และนกกัดว เด็มนัยกษใหญ่ที่ถาดงนอนหลับ
ภายใต้ท้องฟ้าอันไพศาลมีแต่ธรรมชาติใบ และเด็กหญิงใบนั่งเงียบอยู่คู่กัน ฝ่ายหนึ่ง
คือธรรมชาติใบนี้ผู้อยู่ภายใต้แสงอาทิตย์ซึ่งส่องสว่างไปทั่ว อีกฝ่ายหนึ่งคือเด็กหญิง
ใบนี้ผู้อยู่ใต้ร่มไม้เล็ก ๆ

แต่สุดท้ายก็ใช้ว่าจะไร้เพื่อนเสียทีเดียว ในคอกวัวมีแม่วัวสองตัวชื่อตัวพพาดี
และบันคุดี นางวัวทั้งสองไม่เคยได้ยินห่อ้นเรียกชื่อมันเลย แต่มันจำเสียงผไท
ของห่อ้นได้ แม้ว่าห่อ้นจะพูดออกมาเป็นคำพูดไม่ได้ ห่อ้นก็พูดทำเสียงอื่น ๆ
ออก ๆ ตามภาษาใบ้ และแสดงความรักต่อมันได้ เจ้าวัวทั้งสองก็เข้าใจภาษาใบ้
ของห่อ้นดีกว่าภาษาใด ๆ เมื่อห่อ้นเดินกับมัน คูนัน หรือปลดอบเอาใจมัน มัน
ก็เข้าใจความหมายของห่อ้นได้ดีกว่าคนอื่นเสียอีก สุนัขก็จะมาหามันที่คอก กางแขน
โอบคอตัวพพาดีไว้ พดางถูแก้มของห่อ้นกับแก้มของมันอยู่ไปมา ฝ่ายบันคุดีก็
จะเห่ด้วยผไทด้วยดวงตาโตและอ่อนโยนแต่ก็ดูหน้าห่อ้น สุนัขก็จะมาเยี่ยมมัน
วันละสามครั้งตรงตามเวลาเสมอ และยังแอบมาหาเป็นพิเศษนอกจากเวลาเหล่านั้นก็
มี คราวใดที่เกิดความแฉงใจ ก็จะมาหาเพื่อนใบ้ทั้งสองทันที แม้จะไม่ใช้เวลา
เยี่ยมตามกำหนดก็ตาม ดูเหมือนว่าเพื่อนทั้งสองจะเดาความรู้สึกอันเจ็บช้ำของห่อ้น
ได้จากอาการเศร้าสลดเจียน ๆ มันจะค่อย ๆ เดินมาใกล้และเอาเขามาถูที่แขนเบา ๆ
พยายามที่จะปลดอบโยนด้วยอาการพิศวงในใจ นอกจากวัวทั้งสองยังมีแพะและลูก
แมวอีก แต่สุดท้ายไม่รักเท่าแม่วัวสองตัวนี้ แม้ว่ามันจะแสดงความรักต่อสุนัขเหมือน
อย่างวัวทั้งสองนั้นเหมือนกัน ทุก ๆ ครั้งที่มีโอกาสไม่ว่ากลางวันหรือกลางคืน เจ้า
ลูกแมวหนึ่งก็กระโดดลงไปติดก้นของห่อ้น และแสดงความสุขใจเมื่อสุนัขลูบหลังมัน
เบา ๆ เพื่อให้มันหลับสบายยิ่งขึ้น

ในจำพวกสัตว์ชั้นสูงกว่าสัตว์เหล่านี้ สุนัขยังมีเพื่อนอีกคนหนึ่ง เป็นการยาก
ที่จะอธิบายว่าการคิดต่อระหว่างห่อ้นกับเพื่อนฝูงเป็นอย่างไร เพราะเพื่อนฝูง
ได้ และเพราะเหตุที่ฝ่ายหนึ่งพูดได้ อีกฝ่ายหนึ่งพูดไม่ได้ จึงไม่มีภาษากลางที่จะเข้าใจ
ใจเหมือนกัน ๆ กัน เขาเป็นลูกชายสุดท้องของโคไค่นดชื่อประดาบ เป็นเด็กเกียจคร้าน
ไม่เอาถ่าน พ่อแม่เพียงพยายามที่จะให้เขาทำทำงานก็ไม่ใช่ผลสำเร็จ จนในที่สุด

ต้องระเิกความพยายาม ปล่อยให้เขาตามเรื่อง คนไม่เอาถ่านชนิดนี้ก็มีแต่ตัว
อยู่อย่างหนึ่งเหมือนกัน ถึงแม้ว่าญาติพี่น้องเขาจะไม่พอใจ แต่เขาก็เป็นคนกว้าง
ขวาง เป็นที่ขอบพอของคนอื่น ๆ ทั่วไป เพราะเหตุที่ไม่มั่งงานเป็นเครื่องผูกมัด เขา
ก็เลยกลายเป็นคนมีอิสระเสรี ทั่ว ๆ เมืองต้องการก็จ้างไว้สำหรับหาใจเช่นไร
หมู่บ้านนี้ก็ต้องการผู้ภาพบุรุษว่างงานเช่นนี้สักคนหรือสองคนเช่นกัน เขาจะให้เวลา
ของเขาแก่คนทุก ๆ คน ถ้าใครเกลียดชังและอยากหาเพื่อนคุย ก็จะได้คนหนึ่ง
เสมอ

ความพยายามสูงสุดของประตูปมียุแต่อย่างเดียวคือ การตกปลา เขาเสีย
เวลาไปไม่ใช่น้อยในเรื่องการตกปลา ทั่ว ๆ เวลาบ่ายจะมีผู้เห็นเขานั่งตกปลาน้อย ๆ
ในเวลานั้นแหละที่เขาได้พบผู้รักน้อย ๆ ไม่ว่าจะทำอะไร เขาชอบมีเพื่อนอยู่ด้วย
และในขณะที่พยายามจะตกปลา เพื่อนหนึ่งเงิบ ๆ ย่อมเป็นเพื่อนที่ดีที่สุด ประตูปม
รู้สึกนับถือผู้รักเพราะความเงิบของเพื่อน เขาแสดงความชอบพอต่อเพื่อนโดยเรียก
เพื่อนนั้น ๆ ว่า "ผู้" ผู้รักก็จะนั่งอยู่ใต้ต้นมะขาม และประตูปมนั่งห่างออกไปเล็กน้อย
เหวี่ยงเบ็ดลงไปในน้ำ ประตูปมเขาหมกคิตตัวมาด้วย และผู้รักก็เงย
ขึ้นให้เงิบ ๆ ขำพเจ้าคิดว่าในเวลาที่เขาอยู่เป็นเวลานานนั้น เพื่อนคงปรารถนา
อย่างยิ่งที่จะช่วยเหลือประตูปม เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าเพื่อนไม่ได้เกิดมาไร้ประโยชน์
เสียทีเดียว แต่ก็ไม่มีทางที่จะช่วยได้ เพื่อนจึงหันไปทูลขอพระเจ้า เพื่อขอประทาน
อิทธิฤทธิ์สักอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจทำให้ประตูปมคืนเต็นท์พิเศษถึงกับร้องออกมาว่า "โอ!
ฉันไม่คิดเลยว่า ผู้จะทำได้แบบนี้"

ดังนั้น ถ้าหากว่าผู้รักเป็นนางฟ้าในน้ำ เพื่อนคงจะค่อย ๆ ดอยขึ้นมาจาก
แม่น้ำ ชุมมณมีคำที่พระพรหมบอกขึ้นมา แล้วประตูปมก็จะเลิกการตกปลาอันไร้
สาระของเขา แล้วคำลงไปในโลกเบื้องล่าง บนแท่นทองในพระราชวังเงินนั้น เขา

จะได้เห็นใครเล่า นอกจากผู้ไปคนน้อยๆ ลูกสาวของพินิกันธุ์! ถูกแล้ว ผู้เองเป็นชีวิตของคฤหัสถ์ของพระราชแห่งนครอันแพรวพราวด้วยรัศมีแก้ว! แต่นั่นเป็นไปไม่ได้ ไปใช้ว่าสิ่งอื่นเป็นไปไม่ได้ นอกจากสิ่งเดียวที่เป็นไปไม่ได้ คือผู้ที่ไม่ได้เกิดในราชสกุลในเมืองบาดาลแต่เกิดในสกุลพินิกันธุ์ โดยประการฉะนี้ ห่อนจึงไม่ทราบว่าจะหาวิธีใดที่จะทำให้เด็กโคไศน์รู้สึกตื่นเต้นได้

ผู้รักน้อยๆ เติบโตขึ้น และค่อยๆ รู้จักตัวของตัวเขาที่ละน้อยๆ ความรู้สึกอย่างหนึ่งซึ่งไม่มีภาษาที่จะอธิบายได้แก่ความทอตัวห่อหุ้ม เหมือนอย่างกระแสน้ำกลางสมุทรในเวลาเดือนเพ็ญ ห่อหุ้มของตัวของห่อหุ้ม ตั้งปัญหาตามตัวเอง แต่ไม่มีคำตอบซึ่งห่อหุ้มอาจเข้าใจได้

คนคนหนึ่งค่อนข้างดก พระจันทร์เต็มดวง ผู้รักน้อยๆ แจ่มประทุ และไม่หันออกไปชมธรรมชาติ ธรรมชาติในยามเดือนเพ็ญดั่งดังเช่นนี้ ก็ไม่ต่างกับผู้รักผู้ตั้งเจียรในหัวใจ กำลังทอดสายตาลงมายังโลกเบื้องล่างซึ่งหลับใหลอยู่ ดวงชีวิตในยามสว่างเด่นระยิบระยับอยู่ในทรวงของห่อหุ้ม ทั้งความเบิกบานและความเศร้าสลด เบี่ยมด้นอยู่ในหัวใจ เวลาที่ห่อหุ้มรู้สึกเจียรเหงาเป็นที่สุดแล้ว ในยามนั้นความรู้สึกเปล่าเปลี่ยวยิ่งรุนแรงจนถึงขีดสุด หัวใจของห่อหุ้มหนักด้วยทุกข์ แต่ห่อหุ้มก็ระบายออกมาไม่ได้ ขณะนี้หญิงสาวผู้เปล่าเปลี่ยวเป็นทุกข์ยืนนิ่งอยู่คนเดียวในโลกที่เป็นทุกข์และเปล่าเปลี่ยวเช่นเดียวกับตัวของห่อหุ้ม

บิดามารดาของห่อหุ้ม นับวันก็ยิ่งเพิ่มความหนักใจในเรื่องการสมรส ชาวบ้านพากันติฉินนินทา และถึงกับพูดกันว่าเจ้าจะกำจัดออกจากวรรณะ พินิกันธุ์เป็นคนค่อนข้างจะร่าเริง ครอบครัวของเขาได้รับประทานกะหรี่ปลาถึงวันละสองครั้ง คงน่าจะเป็นธรรมดาอยู่เองที่เขาจะต้องไม่ไร้ศัตรู เมื่อเหตุการณ์รุนแรงจนถึงเพียงนี้

พวกผู้หญิงก็รื้อนอกรื้อนใจ พริกก็หนีหายไปจากบ้านสองสามวัน ในไม่ช้าก็กลับมา และบอกว่า “เราต้องไปกักตักดา”

ครอบครัวจนเตรียมพร้อมที่จะไปยังถิ่นใหม่ หน้าตาขงอยู่ในอกของสุภา เหมือนท้องฟ้าในยามเช้าตรู่อุ่นเมฆได้ หด่อนรู้ดีกระแวงกล้วอยู่หลายวันแล้ว ยิ่งนานวันความกลัวในสิ่งที่ไม่รู้ไม่เข้าใจก็ยิ่งเพิ่มขึ้น หด่อนเฝ้าเดินตามบิตามารดา อยู่ไปมาเหมือนสัตว์ใบ้ หด่อนเฝ้าแต่จ้องมองดูหน้าของบิตามารดาคับดวงตาอันเบิก กว้าง เหมือนหนึ่งจะวอนขอทราบความจริง แต่บิตามารดาก็ไม่เอ่ยว่าอะไรสักคำ เดียว บ่ายวันหนึ่งในขณะที่เหตุการณ์ยังดำเนินอยู่เช่นนั้น ประดาปซึ่งออกไปตกปลา ตามเคยก็หิววาระ แล้วพูดว่า “อ้อ สุ เจ้าจับเจ้าบ่าวของเธอได้แล้วละ เธอจะต้อง แต่งงาน แล้วอย่าลืมเราด้วยละ!” แล้วเขาก็หันไปเอาใจใส่กับการตกปลาของเขา อย่างเดิม เหมือนอย่างกว้างซึ่งถูกถาม มองหน้านายพรานเหมือนจะถามปัญหา เจ็บ ๆ ด้วยความปวดร้าวในใจว่า “ฉันทำร้ายอะไรท่าน?” สุภามองดูหน้าประดาป เช่นเคยจนนั้น วันนั้นหด่อนไม่ได้สิ่งที่ได้ค้นมะขามอีกต่อไป พริกก็หนีบิตาของ หด่อนเมื่อได้หลับไปจึงบึ่งหนี แล้วถูกลูกชนสู้บรูหรืออยู่ในห้องนอน ทันใดสุภาทั้งตัว ลงแทบเท้าของบิตา ร้องไห้โฮออกมาว่าจะหิวจะพัง พดางจึงหันมาบิตาของ หด่อน พริกก็รู้พยายามปลอบโยนหด่อนแล้วหน้าของตนเองก็เปียกชุ่มไปด้วยน้ำ- ตาเช่นกัน

เป็นอันตกลงแน่นอนว่าวันรุ่งขึ้นจะต้องไปกักตักดา สุภาไปตักออกกว้วเพื่อว่า ตาเพื่อนเล่นแต่เขาวัวของหด่อน หด่อนบ่อนอาหารให้ด้วยมือหด่อนเอง กอดคอ เพื่อนคู่ยากทั้งสองไว้ มองดูหน้ามัน พดางนำตาก็ไหลพรูออกมาไม่ขาดสายจาก ดวงตาซึ่งพูดทุกสิ่งทุกอย่างที่มอยู่ในใจหด่อน วันนั้นเป็นวันแรกสืบคำ สุภาออก จากห้อง ทอดดวงตาดูบนพนพญารวมแม่น้ำซึ่งเบนทหด่อนรกกทหนา ดูเหมือน

หัดฮองกางแขนออกโอบแม่ธรณีไว้ แม่ธรณีซึ่งหนาและแข็งดันทิ และดูเหมือนหัดฮองจะพูดว่า “อย่าปล่อยให้ลูกไปจากแม่เลย แม่จำ โอบลูกไว้ เหมือนอย่างที่คุณโอบแม่ และยึดไว้ให้แน่น”

วันหนึ่ง ที่บ้านในเมืองกัถกัถตา มารดาของสุภาแต่งตั้งให้สุภาอย่างประณีตจัดการเกตุฉมหัดฮองขึ้นไปและผูกด้วยผ้าผูกไม้ ตกแต่งหัดฮองให้รุ่งรังไปด้วยเครื่องประดับ และพยายามเต็มความสามารถที่จะทำลายความงามตามธรรมชาติของหัดฮองเสีย นัยนาตาของสุภาเบี่ยงไปต้วหน้าตา แม่ของหัดฮองเกรงว่าตาจะบวมเพราะร้องไห้ จึงคิดว่าหัดฮองอย่างรุนแรง แต่หน้าตาจะได้กัถกัถการคู้หาไม้ กัถบึงหลังไหลลงมาเอง ไม่ขาดสาย ถึงเวลาเจ้าบ่าวและเพื่อนบ่าวก็พากันมาดูเจ้าสาว บิดามารดาของหัดฮองออกใจสิ้นระทึกด้วยความกระวนกระวายใจ เกรงว่าพ่อเทพบุตรเจ้าบ่าวจะไม่ไปรับหัดฮองที่หน้ามาในพลัดกรรม ข้างหลังฉากก่อนก็จะส่งตัวเจ้าสาวไปให้เจ้าบ่าวดูตัว มารดาของหัดฮองก็ส่งนัยนต้วด้วยเสียงดัง จนกระทั่งหน้าตาถูกตัวยิงไหลออกมาเป็นทิวคูน พ่อเจ้าบ่าวคนใหญ่คนโตนั้นเมื่อได้มองดูหัดฮองแต่ศีรษะตลอดเท้าเป็นเวลา นานพอควรแล้ว ก็แสดงความเห็นออกมาว่า “ไม่เลวนัก”

เขาเอาใจใส่ในหน้าตาของหัดฮองเป็นพิเศษและคิดว่า หัดฮองคงจะมีใจอ่อนโยน เขาคิดเห็นไปในทางที่เป็นคุณแก่หัดฮองว่า หัวใจซึ่งเศร้าโศกเพราะการจาก บิดามารดาในครั้น คงเป็นถึงมีค่าสำหรับเจ้าของที่จะได้ครอบครองต่อไป เหมือนอย่างไข่มุกดีในหอย หน้าตาของหญิงสาวยิ่งเพิ่มพูนค่าของหัดฮองและเจ้าบ่าวของหัดฮองก็เพียงแค่นี้ ไม่พูดว่าอะไรต่อไปอีก

ครั้นหาวันฤกษ์ดีได้แล้ว ก็จัดการอาวาทมงคลเพื่อมอบตัวลูกสาวให้ฝ่ายชาย แล้วพิณฤกษ์มารดาของสุภาที่กัถกัถบ้าน รอบหลัทยพระเจ้า! เป็นอันรักษาวรรณะเดิม

ไว้ได้ และความปลอดภัยในโลกนี้ก็มิแน่นอน! เจ้าบ่าวทำงานอยู่ทางแถบตะวันตก
พอแต่งงานแล้วไม่ช้าก็พากันรยาไปกิน

ภายในไม่ถึง ๓๐ วัน ทุกๆคนก็รู้ว่าเจ้าสาวเป็นไม้ ถึงหากว่าจะมีใครอีกที่
ไม่รู้ก็ไม่ใช้ความผิดของหล่อน เพราะหล่อนไม่ได้ดัดดวงใครเลย นัยน์ตาของหล่อน
เบียดเขยหมดทุกสิ่ง ถึงแม้ว่าจะไม่มีใครเข้าใจก็ตาม หล่อนมองดูทุกๆคน แต่พูด
ออกมาไม่ได้ หล่อนคิดถึงหน้าของผู้ที่หล่อนคุ้นเคยมาแต่เด็ก และเข้าใจภาษาไม้
ของหล่อน ในหัวใจอันเร่ร่อนเหงามของหล่อนมีเสียงร้องไห้ไม่หยุดหย่อน แต่ไม่มีใคร
ได้ยิน นอกจากผู้หมองลึกซึ่งถึงหัวใจ.

๐ งามทรงสิริสุกumar
ประหนึ่งนิมิตแสงร้งมา

๐ เวกกลมสมท้วกายา
งามเนตรลำนักยวนใจ

๐ แม่แสงศศิธรฟ่องใส
ไม่เทียบเท่าแสงวรรณุช

๐ แสงนางกระจำจ้งแจ่มสุด
พิไลยลักษณ์ราศี

หัตถ์กรอ่อนปาน

ยิ่งพิศเพลินตา

แสงเห็นเป็นใจ

นวลลอองฟ่องผุด

ความตระหนี่

สุวิน

ตระหนี่เขย ตระหนี่ตัว
มัวมันคงดงดอถอบัญญา
วิชานันทานเปรียบเทียบคนครี
ยดเยี่ยงปราชญ์ฉลาดดั้นยังดั้นใจ

ตระหนี่เขย ตระหนี่คำ
พูดชักกราวราวกับประคัมประคอง
จะพูดตอบชอบคำอำอ้อมแถม
เข้างัดคมเขาคิดหนาระอาใจ

ตระหนี่เขย ตระหนี่จิต
คิดแต่ได้ของตัวโง่กมัวเมา
เป็นมนุษย์สุดคิดทแผ่แผ่
ถึงที่เขาที่เราคอยเขาใจ

ตระหนี่เขย ตระหนี่ทรัพย์
ยังมีมากยังอยากได้ไม่อันประค
จะจ่ายเจียดเบียดกรอใจท้อแท้
อนาถใจโยไม่คิดชีวิตวาย

ไม่เด่นหวั่นกับผู้ใดทำได้ทำ
ทะนงว่าสุดประเสริฐเลิศกว่าใคร
หมั่นคิดด้อย่างตงเต่งยังได้
คบมิตรไว้ไซ้ความรู้คู่กันเขย
ไม่ควรทำอ้อยอิ่งหึงผยอง
พิภพของกตัญจะโดดจากโอรุไป
มีค้อยแถมไรพินนํ้ามันได้
เช่นนี้ใครเขาจะมาคบหาเขย
ไม่มิดคิดเขยเพื่อแผ่แผ่เขา
เหมือนคนเนาเพียงหนึ่งไม่พึ่งใคร
จิตเขยเพื่อเจ้อจวนเพื่อนบ้านใกล้
ผูกมิตรไว้เพื่อเวรกายหน้าเขย
ยอมทนคับท้นเค้นแค้นอดสู
ไม่ยอมอยู่ดึกกินดมมากมาย
อยากเต็มแก้ทนระงับไม่จับจ่าย
ทรัพย์ติดกายเราไปได้หรือเขย

พระลอ กับ Magic Lotus

ของ Prem Chaya.

ทุกเมืองมีลูกท้าว
เปรียบสองกษัตริ์
พระแพงแม่มีศรี
พระเพื่อนโถมยงหย่อง

In this world of ours
and they are fair.
But fairer than all
king of Muang song.
Pra Pang is matchless
and gentleness.
Pra Pern in beauty
so fair is she.

โถมสองเหมือนหยาดฟ้า
งามเงื่อนอัปสรอินทร์
อย่าคิดอย่าควรถวิล
ชมชะแ่มทั่วหน้า

Beautiful are they
come from heaven.
We are common men
their loveliness.
Even lesser kings
to win their hearts.
For they will become
mighty ruler.

นับมี มากนา
พี่น้อง
ยศยิ่ง คนนา
อยู่เพียงดวงเดือน

kings' daughters abound,
are those of Pijai,
in her grace, and charm,
the proud moon excels,

ลงดิน
สู่หล้า
ถึงยาก แลนา
หน่อท้าวมีบุญ

as Indra's daughters
and can only praise
would in vain aspire
the consorts of some

พระราม

สามศร

(เก็บความจากรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์รัชกาลที่๑ ที่๒ บ่อเกิดรามเกียรติ์ และสมญาภิธานรามเกียรติ์)

เรื่อง “รามเกียรติ์” ก็คือเรื่องของพระราม เรื่องของพระรามนั้นยอมรับกันอยู่แล้วว่าดีมาแต่สมัยรามายณะ ภาษาสันสกฤต ซึ่งฤษีวาลมิก เป็นผู้แต่งไว้ประมาณสักสองพันปีมาแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ไว้ในบ่อเกิดแห่งรามเกียรติ์ว่า “รามเกียรติ์มีคุณวิเศษ ใครฟังแล้วก็ต่างบำไปได้ และปรารถนาถึงใดก็จะได้สมปรารถนา จะเจริญ อายุ วรรณะ สุข พละ และเมื่อละโลกนี้ไปแล้วก็จะได้ไปสู่พรหมโลก มีกำหนดว่าให้ใช้ชีวิตดั่งศรราชพรต เพื่อดำบำปผู้ตาย ผู้ใดอ่านแม้แต่โศลกเดียว ถ้าไม่มั่งคั่งก็จะได้ลูก ถ้าไม่มั่งคั่งก็จะได้ทรัพย์ และพันบำปกรรมที่ได้ทำมาแล้วทุก ๆ วัน ผู้ใดอ่านนั้นจะมีอายุยืนเป็นพันนับถือในโลกละโลกหน้าตลอดถึงลูกหลาน ผู้ใดอ่านในเวลาเช้าก็ดี เย็นก็ดี จะหาความเหน็ดเหนื่อยมิได้”

ในรามเกียรติ์ พระรามคือนายโรงเอกนั้น กล่าวว่ายอวตารมาจากพระวิษณุ-นารายณ์เป็นเจ้า มาปฏิสนธิในครรภ์นางเกาส์วียา มเหสีของท้าวทศรถแห่งนครอโยธยา พระอิศวรเป็นเจ้าได้เชิญให้อวตารมาปราบอหรรณ ตรัสสั่งว่า:-

“เจ้าจงไปเกิดไปเกิดเป็นกษัตริย์ สุริวงศ์จักรวรรดิมหาศาล

ทรงนามพระรามอวตาร

ในสถานกรุงศรีอยุธยา”

เมื่อรับเทวโองการแล้ว พระนารายณ์ก็ลงมายังมนุษย์โลก

“ครนั้มีขนิมยามเจียบดังค	ศศิธรจาวังค์มี
ทรงกดคหมตเมฆไม่รำค	เทวาราศรีประชุมดกคณ
สถิตพรอ้มกันในเมษ	อุดมเดชกับชะตาพระยาจักร
เป็นมหาศุภฤกษ์ประเสริฐนัก	องค์อัครราชวดีถาวรณ
ทรงนามนางเกาสุริยา	ประสูติพระจักรวาลังค์
รค์มีเชียวพรายพรรณ	คล้ายกันกับนิมณ....”

พระรามีคักดานภาพในเชิงคิลป เมื่อยังทรงพระเยาว์ พระญั้วด้วยฐ
กับสวามิตรเชิญไปกำจัดฝูงกายักษ์ มีนางกากนาสูรเป็นหัวหน้า สวาทูกับมารศรีผู้เป็น
ลูกนางกากนาสูรออกมารบแก้แค้นแทนแม่ สวาทูก่พระรามีฆ่าตาย แต่มีารค์
เหลือบเห็นพระรามีดีกร ตกใจว่าเป็นพระนารายณ์ ก็หนีเอาตัวรอดไป

ต่อมาญั้ทั้งสองทราบว่ทำวชนกจักรวรรดิจะให้ทำพิชัยคส์ เพื่ออภิเษกนาง
ดีดา ก็พาพระรามีไป พระรามียกศรได้ ได้นางดีดากลับเมือง ขากลับพบรามีสูร
ได้สู้รบกัน รามีสูรเห็นเป็นพระนารายณ์จึงถวายศรพระอิศวรแต่พระรามี

แต่นางไ้เก้ญั้พระมารดาเจียงได้ขอพรทำวศรให้โอรสของนางครองเมือง
พระรามีต้องออกบวชเป็นญั้และเดินป่า ระหว่างทางต้องฝ่าอุปสรรคนานาประการ
จนเข้าอยู่ในศาลาที่พระอินทรนฤมิตรได้ ครนั้แฉ้วก็พบนางดำนั้กขาซึ่งเป็นคณเหตุ
ที่ทำให้คองรบกับพญาขร พญาทุค และ ตริเศียร จนที่สุ่คณางดีดาซึ่งคามาเล็ดค
ไปด้วยก็ถูกทศกัณฐ์ลักเอาไปเมืองลงกา

พระรามีพระลักษณออกตามนางดีดา ได้แหวนจากนกคดาญั้ แฉ้วคึดตาม
ไปทางทิศเกาะลงกา จนกระทั่งพบหนุมาน หนุมานเห็นเป็นพระนารายณ์ (รูป) ก็
ถวายค้ว แฉ้วพาสุ่ศรพาเข้าเฝ้าค้ว สุ่ศรพทูลถึงความเคือคร์อนให้พระรามีฟัง พระ
รามีก็ช่วยสุ่ศรพาพาคดาญั้ สุ่ศรพาได้ครองเมืองขคคิน ครนั้แฉ้วพระรามีก็ได้เฝ้า

ตะไบของนางดีดาที่ฝากถึงไว้ แล้วก็ตาเพศจากฤษี ผู้คร่ำพหุมาทูลให้เกลี้ยกล่อม
ทำวมหาชมพูเพื่อรวมพล หนุมานนำทำวมหาชมพูมาถวาย พระรามก็ได้พลทั้งซัดซัน
และพลชมพู แล้วก็ทรงสั่งให้หนุมาน ของคต ชมภูพานไปสำรวจจกรุงลงกา แล้ว
ประทานขำมรงค์กับผ้าตะไบฝากนางดีดาด้วย

ครั้นหนุมานกลับมาแล้วพระรามก็ยกทัพประชิดเกาะลงกา พิเภกน้องทศ-
กัณฐ์ถูกพ่ายขับจากเมืองมาด้วยความภักดีด้วย ทศกัณฐ์พยายามจะให้พระรามเลิกทัพ
กลับไปอย่างไร ๆ พระรามก็ไม่ยอม ให้นางเบญจกายแปลงเป็นนางดีดาตาย ก็ถูก
จับได้ และให้ผู้คร่ำพหุของถนข้ามไปเกาะลงกา สั่งองคตเข้าไปเป็นทูตสื่อสาร ทศ-
กัณฐ์ก็ไม่คืนนางดีดา กลับใช้ไมยราพณ์มาลักพระรามไปได้ทรงไว้ (รูป) จะคัม
เดียดที่เมืองบาดาล หนุมานตามไปแก้มาได้ ต่อจากนั้นกรบนกับกุมภกรรณ อินทรชิต
ทศกัณฐ์ งหัดเคระ มฤตัม ทพนาสูร และในที่สุดก็ฆ่าทศกัณฐ์ตาย อภิเชก
พิเภกเป็นเจ้าลงกา แล้วก็พานางดีดากลับเมือง

ต่อมานางอศุภมีคำจได้ดอให้นางดีดาเขียนรูปทศกัณฐ์ พระรามกริ้วให้เอา
นางไปประหารชีวิตเพราะอุทขหึงส์ นางดีดามีโอรสชื่อพระมงกุฏ และฤษีชุบพระดบ
ให้อีกคนหนึ่ง พระรามปล่อยมาอุปการไปได้อความว่านางดีดาอยู่ก็ไปงอนง้อ นาง
ดีดาไม่ยอมคืนดี พระรามออกอุบายเข้าโกศ นางดีดามาครวญที่พระศัพ พระรามออก
มาจะจับ นางดีดาหนีไปไม่พ้นก็ขอให้แผ่นดินแยก หนึ่งลงไปอยู่เมืองนาค พิเภกทูล
ว่าพระรามเคราะห์ร้าย จึงต้องออกเดินดงอีกกับหนึ่ง ต้องฝ่าฟันอุปสรรค รบกับยักษ์
ครุฑกับกิ้งก่า ทั่วภูเขา ทั่วผืนน้ำ และทั่วอนาราช ซึ่งต้องเอาตนกกแฉ่งศรไปตรึง
ไว้กับหินทรายมาอยู่แต่ในโกฏิ ความทราบถึงพระอศิวว่าพระรามแตกกับนางดีดา ก็
รับขึ้นไปบนสวรรค์ และทรงไถ่เกลี้ยจนนางดีดาคืนคืนด้วย จึงอภิเชกได้อีกवारหนึ่ง

หนังสือเรื่อง มหาตมาคานธี

ของ สวามี สัตยานันท ปรี
สโมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา

หนังสือเรื่อง "มหาตมาคานธี ผู้ปฏิวัติอินเดีย" ที่ข้าพเจ้านำมาถวาย ณ ที่
นี้ เป็นหนังสือเรื่องของมหาตมาคานธีที่ดัดที่สุดในภาษาไทย ผู้เขียนคือ สวามี สัตยา-
นันท ปรี ที่ดวงดับไปแล้ว ขนาดของหนังสือคือ ขนาด ๓๖ หน้าที่ก มี ๓๘๒ หน้า
ผู้แต่งเรื่องนี้เป็นชาวอินเดีย แต่เขียนเป็นภาษาไทยด้วยถ้อยคำสำนวนและโวหารที่
น่าจับใจ ไพเราะ รู้จักว่าพยายามเขียนด้วยความประณีตด้วยน้ำใจและหัวใจที่เปี่ยม
ล้นไปด้วยความรักชาติ และเคารพรักในมหาตมาคานธีอย่างแท้จริง ปลุกให้
ผู้อ่านตื่นตาตื่นใจอยู่เสมอ และที่สำคัญที่สุดก็คือ ทำให้เห็นภาพของมหาตมา-
คานธีตั้งแต่น้อยจนคุ้มใหญ่ ได้เห็นครอบครัวของมหาตมาคานธีตั้งแต่ยุคคณานท์-
คานธี ผู้เป็นบิดา และกรมจันท์ คานธี ผู้บิดาโดยแจ่มชัด

สวามี สัตยานันท ปรี ได้เริ่มเรื่องโดยวาดให้เห็นภาพของอินเดียในกลาง
แสงแดดอันแรงกล้าในยามเที่ยง ชาวอินเดียวิ่งกันไป วังไปเพื่อคุโมหนจันท์
กรมจันท์ คานธี หรือมหาตมาคานธีในศาล ศาลที่จำเลยแดงว่า

"ข้าพเจ้าขอรับเขาอีกถ้าวโทษที่ท่านอธิบัตยัยการได้กล่าวมานั้นทุก ๆ ข้อ
การก่อการเผยแพร่และการเพาะความเกลียดชังต่อระเบียบการของรัฐบาลปัจจุบัน
ได้กลายเป็นนิสัยอันแรงกล้าของข้าพเจ้าเสียแล้ว ข้าพเจ้าจะไม่ร้องขอความกรุณา
และจะไม่ขอแก้คำกล่าวหาอันนี้แม้แต่ข้อใดข้อหนึ่งด้วย เพราะกิจการซึ่งกฎหมาย
เห็นว่าผิดโดยมีเจตนา แต่ข้าพเจ้ากลับเห็นว่าป็นหน้าที่อันสูงส่งของราษฎร

เพราะเหตุแห่งการกระทำนั้น ข้าพเจ้าขอรับการลงโทษอย่างหนักที่สุด และขอมอบตัวให้ราชทัณฑ์โดยประการทั้งปวง”

ประวัติของมหาตมาคานธีที่มีความดีชานนท ปรีดาไว้นั้นว่า เกิดในวันที่ ๓ ตุลาคม ค.ศ. ๑๘๖๘ ณ จังหวัดทามาปัว หรือ โปรมันทร เข้าโรงเรียนประถมศึกษาเมื่ออายุได้ ๗ ขวบ และเรียนที่คานธีได้จากโรงเรียนประถมศึกษาแห่งนี้คือ ได้ร่วมกับนักเรียนเล็กๆ แต่งโคลงคำครุ

เมื่ออายุได้ ๑๒ ปี จึงได้เข้าศึกษาในโรงเรียนมัธยม ได้รับทุนเล่าเรียนของรัฐบาลถึง ๒ ครั้ง นิสัยที่แสดงที่โรงเรียนพิสูจน์ให้เห็นถึงความซื่อสัตย์สุจริต และบทรบเร่ของท้าวหริศันทร ผู้เสียดลระราชสมบัติ พระมหาดิ พระราชโอรส และทรงขายพระองค์เองลงเป็นทาสเพื่อรักษาวาจาสุทัย เป็นเรื่องที่ทรงอยู่ในจิตใจของมหาตมาคานธี ทั้งที่อายุเพียง ๑๒ ปี ก็ปฏิญาณตนในใจของคนว่า “ตราบได้ทีข้าพเจ้าดำรงชีวิตอยู่บนพนพภพ ข้าพเจ้าจะดำรงมั่นอยู่ในสัตยธรรม ดังท้าวหริศันทรพระองค์นั้นได้เคยทรงดำรงมาแล้ว” และเมื่อต้องประคับกับความโหดร้ายแห่งสัตยธรรมก็ได้เคยกล่าววว่า “ตามแง่แห่งประวัติคำสัตยท้าวหริศันทรคงไม่มีตัวจริง แต่ในดวงหทัยของข้าพเจ้า พระองค์ท่านทรงดำรงพระชนม์ชีพอยู่เสมอโดยไม่รู้จักอดสู”

มหาตมาคานธีเขาได้พบรักกับเด็กหญิงกัศตุรเมื่ออายุย่างเข้า ๑๓ ฝ่ายหญิงอายุเพียง ๗-๘ ปีเท่านั้น อุดมคติของมหาตมาคานธีในเรื่องภรรยาณมีข้อสำคัญอยู่ว่า “....ข้าพเจ้าจะเล่าเรียนวิชาใด ๆ หรือสนใจอ่านเรื่องใด หัดอันต้องเล่าเรียนหรือสนใจในวิชานั้น ๆ ด้วย คือแปลความว่าสามีและภรรยาเมีใจเป็นดวงเดียวกัน ต่างแต่กายเป็นคนละกายเท่านั้นเอง.....”

มหาตมาคานธีสอบจบชั้นเตรียมอุดมของมหาวิทยาลัยบอมเบ เมื่อ ค.ศ. ๑๘๘๘

และได้เข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยภาวนนคร แต่ยังไม่ทันจะเป็นผล จึงได้ออกเดินทางไปศึกษาวิชากฎหมาย ณ ประเทศอังกฤษ โดยเหตุผลที่ญาติผู้ใหญ่อ้างว่าตระกูลคานธีเคยเป็นนายกรัฐมนตรียุคหนึ่งมาแล้ว ฉะนั้นคานธีจะสอบได้ก็โดยไปเรียนวิชากฎหมายจากประเทศอังกฤษเท่านั้น คานธี ออกเดินทางไปยังอังกฤษ เมื่อวันที่ ๕ กันยายน ค.ศ. ๑๘๘๘ ครั้นวันที่ ๓๐ มิถุนายน ค.ศ. ๑๘๙๓ ก็สอบได้วิชากฎหมาย ณ กรุงลอนดอนเป็นผลสำเร็จ จึงขึ้นทะเบียนเป็นทนายความชั้น ๓ ในศาลสูงของอังกฤษ กลับมาเป็นทนายความในเมืองบอมเบ แต่เนื่องด้วยใหม่ต้องงานจึงจำต้องย้ายไปตั้งสำนักงานอยู่ ณ ราชโกฏ

ส่วนมี สัตยานันท ปูร์ ได้พรรณนาถึงความกระทบกระทั่งระหว่างมหาตมาคานธีกับอังกฤษมาโดยตลอด เถาถึงเรื่องการกอบกู้สิทธิของชนอินเดียในอาฟริกาใต้ การถือชนบทรวมเนียม อารยธรรมของอินเดีย ตลอดจนไม่ยอมให้คนผิวขาวเหยียดในเรื่องความแตกต่างผิว มหาตมาคานธีได้ต่อสู้ด้วยวิธี "คือแพ่ง" มาโดยตลอด มิได้ใช้การประทุษร้ายอาวุธ ใช้ความชอบธรรมและสิทธิอันพึงมีต่อสู้ต่อธรรมตลอดเวลา และด้วยวิธีผ่อนผันผ่อนยาวตามควรแก่กาล คานธีก็สามารถนำประเทศอินเดียจากการถูกกดขี่นานาประการมาสู่ความเป็นปึกแผ่นใกล้ชิดกับความประสงค์ได้เป็นอย่างมาก

ในประเทศอินเดีย ส่วนมี สัตยานันท ปูร์ ได้เล่าถึงการต่อสู้กับพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่จำกัดสิทธิของชาวเอเชีย มหาตมาคานธีได้ใช้คมปากกาและฝีปากเป็นอาวุธต่อสู้กับกระสุนปืนกลและรถถังของมหาประเทศ และได้ชัยชนะในสงครามอหิงสาโดยลำดับ กระทั่งชาวอินเดียมีสิทธิเสมอด้วยฐานะพลเมืองเท่าเทียมกับชาวอังกฤษโดยประการทั้งปวง สงครามอหิงสาของคานธีได้เริ่มกระทำตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๐๗ ยุติลงด้วยผลอันงดงามใน ค.ศ. ๑๙๓๕

แม้กระนั้นก็ คานธียังได้ทำการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของประชาชนชาว

อินเดีย โดยยอมเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่ออินเดีย เพื่อความดีของประชาชนชาว
 อินเดียเอง อันใดที่ดำรงไว้ได้ คานธีก็ได้พยายาม แต่วิธีการอย่าง
 แปลกประหลาดคือ "ดีฮอง" ทำให้คานธีต้องเผชิญกับรัฐบาลมากมาย บางครั้ง
 ถึงกับต้องเข้าอยู่ในคุกก็เคยมี เช่นเหตุการณ์ที่จัมปาราน ซึ่งปรารถนาจะช่วยถูกจำ
 คุกของชาวพม่าที่ถูกนายจ้างผิวขาวกดขี่เป็นต้น การต่อสู้และปะทะกับอังกฤษเป็นเรื่อง
 ที่ดราม่า ดัดยานันท ปรี ได้เล่าไว้อย่างพิสดาร และจดบันทึกมาคานธี ตำนานนั้นเป็น
 ไปในทางสงบเรียกว่า "สัตยาเคราะห์" ซึ่งมหาตมาคานธีได้พยายามอธิบายให้ประสา
 ษณทุกจังหวัด ทุกหมู่บ้านได้รู้ ได้เข้าใจในวิธีการอย่างช้าๆ โดยตนเองท่องเที่ยวไป
 และเมื่อแน่ใจในดำมัคคัธรรมแล้ว จึงได้กำหนดวัน "หิรคาต" คือหยุดงานและ
 ประชุมฟังสุนทรพจน์คัดค้านนโยบายของรัฐบาลทั่วทุกหนทุกแห่ง การกระทำของ
 มหาตมาคานธี แม้จะถูกกดขี่อย่างไรก็ตาม แต่ก็มุ่งหน้าไปถึงความมุ่งหมาย มิได้
 ท้อถอย และบางรัฐบาลก็ได้ปรานปรามวิธีการอย่างไรเมตตากรุณาและไว้มานุษย
 ธรรม เช่นในเมืองบันจาบเป็นต้น วิธีการปราบปรามชาวอินเดียในบันจาบเป็นไปอย่างทารุณ
 ทำให้ท่านมหาทมิ รพินทรนาถดะกอร์ ผู้ไม่เคยเกี่ยวข้องกับการเมือง ไม่สามารถทนดู
 ความชั่วร้ายของรัฐบาลได้ จึงเขียนหนังสือกราบบังคมทูลขอถวายบรรดาศักดิ์ตำแหน่ง
 "เซอร์" คณพระมหากษัตริย์โดยอ้างเหตุผลว่า การรับบรรดาศักดิ์ของรัฐบาล
 ที่ดำเนินการอย่างไว้มานุษยธรรมเช่นนั้นได้ รู้จักเป็นการทำลายเกียรติของตนเอง

มหาตมาคานธีได้ต่อสู้กับรัฐบาลด้วยหัตถ์แห่ง "สัตยาเคราะห์" มาโดยตลอด
 หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือสำคัญยิ่งของมหาตมาคานธี ได้ลงมือเขียนบทความมาก
 หลายนับวันแต่ปลุกใจให้อินเดียรู้จักถึงความเป็นชาติ มั่นในอารยธรรม และต่อสู้
 เพื่อตัวของตนเองทั้งสิ้น

บทสำคัญที่ดราม่า ดัดยานันท ปรี ได้เล่าไว้คือบทที่กล่าวถึงสถานการณ์อิน-

เดี่ยงมีคำเนนนโยบายไม่วมมือ และในบทค่อยๆ ไปซึ่งความ สัตยานันท์ ปรี ได้
อธิบายถึงวิธี "บอยคอต" ไว้อย่างละเอียด ในประการต้นมหาตมาคานธีเข้าใจใน
นโยบายการคว่ำของอังกฤษได้เป็นอย่างดี คือมุ่งยึดอินเดียไว้เป็นตลาดค้าผ้า พยายาม
บนทอนการทอผ้าพื้นเมืองเสียต้น ตั้งมีหลักฐานที่อ้างมาจากถ้อยคำของ วิดเดียม-
บอยครีฟส์คำชาวอังกฤษในสมัยต้นแห่งรัฐบาลอังกฤษในอินเดียว่า

"การข่มเหงรังแกพวกทอผ้า ตั้งที่บริษัทอินเดีย กระทำนั้น มีอยู่หลาย
ประการด้วยกัน เช่น การปรับเงิน การจำคุก การเพิกถอน การบังคับให้เซ็นชื่อ
ในสัญญา เป็นต้น การข่มเหงจะเนรด้วยวิธีเหล่านี้เป็นเหตุให้จำนวนพ่อค้าลด
น้อยลงลงทุกที เคยกระทำทารุณกรรมพวกทอผ้าถึงกับจับมัด หักแถมเพื่อไม่ให้
กรอขายกัน"

ด้วยวิธีการดังกล่าว ความ สัตยานันท์ ปรี อธิบายว่า อังกฤษจึงตั้งโรงทอ
ผ้าขึ้นในอังกฤษ ทอผ้าส่งออกมาขายยังอินเดีย ได้ลูกค้าซื้อผ้าไว้ถึง ๓๕๐,๐๐๐,๐๐๐
คน ทำให้ความเสื่อมโทรมในทางเศรษฐกิจของอินเดียทวชน

มหาตมาคานธีเข้าใจซาบซึ้งในข้อนี้ที่สุด เพื่อให้เด็กใช้ผ้าอังกฤษวางกติกา
ของคองเกรสไว้ว่า "สมาชิกทุกคนต้องแต่งเครื่องแต่งผ้าที่ทำขึ้นจากโรงหัตถกรรม
ของอินเดีย" และ "สมาชิกทุกคนต้องทำรายได้ปีละ ๕๐๐ หตา" คำแนะนำของ
มหาตมาคานธีทำให้ชาวอินเดียทั่วไปเริ่มทำผ้ากันทอประเทศ ยุวชนตั้งสมาคมทำผ้า
เกือบทุกถนน ทุกตำบล ทุกหมู่บ้าน ผู้ปกครองนักเรียน บังคับให้โรงเรียนฝึกสอน
วิชาทอผ้าขึ้นเป็นวิชาพิเศษ เครื่องปั้นลายกลายเป็นของขวัญอันมีค่าและเกียรติยศ
อย่างสูง

และที่สำคัญก็เกิดมีวันเผาผ้าขึ้น คือเผาผ้าของอังกฤษ รวบรวมผ้าเอา
ไปเผา ในงานมหรตพมคณคยตรวจผ้า ถ้าไม่นุ่งผ้าอินเดียก็ไม่ให้เข้าดูงาน การ

บอยคอตทำให้โรงทำผ้า ณ เมืองแดงไชร์ในอังกฤษต้องหยุดงานถึงกับล้มไป ๑๐ กว่า
โรง แล่สืบต่อจากบอยคอตผ้ากับบอยคอตบุหรื ประกาศเลิกสูบบุหรือังกฤษเพียง
เวลาไม่กี่เดือนบริษัทเวอริเนย์ ณ เมืองกลัดกัตตาก็ตมเลิกไป ทั้งนี้เพราะวิธีการสร้าง
อินเดียเพื่อชาวอินเดียของมหาตมาคานธี

การบอยคอตที่สำคัญก็คือ การบอยคอตปรีนซ์ออฟเวลส์รัชทายาทแห่งราช
บัลลังก์อังกฤษซึ่งเสด็จมาเยือนอินเดีย รัฐบาลอังกฤษจัดการต้อนรับอย่างมโหฬาร
แต่ชาวอินเดียประกาศไม่ร่วมมือ ถึงกับต้องประกาศกฏอัยการศึก และประกาศ
โทษประณามผู้รับอาชญากรรมบอยคอตมกุฎราชกุมารว่าเป็นคนนอกกฎหมาย
แต่ประกาศของรัฐบาลได้ผดตรงกันข้าม มีคนสมัครอาสาบอยคอตมกุฎราชกุมาร
เฉพาะวันเดียว ในกลัดกัตตาเมืองเดียวถึง ๕,๐๐๐ คน รัฐบาลทำการจับกุม และ
ภายในไม่กี่วันเรือนจำก็เต็มไปด้วยผู้อาสาสมัครซึ่งมีประมาณ ๘๐,๐๐๐ คน ทั้งนี้เป็น
สุภาพสตรีด้วย ๕,๐๐๐ คน พวกนี้ตัดสินใจในมหาวิทยาลัยได้ร่วมมือด้วยอย่างใกล้ชิด
บุคคลสำคัญถูกจำคุกกันมาก เช่น จิตตวิญญูชันพาส์ บัณฑิตมคิลาตเนหรุ บัณฑิต
ชาวหรี ลาตเนหรุ เป็นต้น แต่มหาตมาคานธีหาถูกจับไม่ เพราะรัฐบาลเกรงว่าเหตุ
ร้ายจะเกิดขึ้น

ผลปรากฏว่า เมื่อมกุฎราชกุมารเสด็จถึงกลัดกัตตาในวันที่ ๒๘ ธันวาคม ค.ศ.
๑๙๒๑ นั้น ดั้วม ดีชยานนท ปรี เดอว่า กลัดกัตตาอันมีพลเมืองถึง ๓,๓๐๐,๐๐๐
คน ดูเหมือนเป็นทปเตาเปิดดวงถึงสุสาน ในแผ่นธงคำพาดด้วยหัวข้อต่างๆ เช่น
India does not welcome Prince of Wales โมกส์บัตอยู่ปลายเสาหัวทุกบ้าน รัฐบาล
จนปัญญา เพราะวิธีปราบปรามพวกฝักใฝ่นรัฐบาลก็ได้วางบทลงโทษไว้อย่างสูงสุด
คือประหารชีวิตแล้ว การชดเชนด้วยวิธี "ค้อแพ่ง" หดยคร่งหดยหน ทำให้
รัฐบาลหมดวิธีที่จะแก้ไข ถึงกับจับมหาตมาคานธีเข้าจำขังฐานลงหนังสือพิมพ์อนัน

บทประพันธ์ก่อให้เกิดความเกลียดชังรัฐบาล แม้คำพิพากษาจะตัดสินให้จำคุกถึง ๒ ปีก็ แต่มหาตมาคานธีต้องจำคุกอยู่เพียง ๒ ปี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอินเดียได้ออกคำสั่งพิเศษให้ปล่อยก่อนกำหนด

มหาตมาคานธีเห็นว่าอินเดียจะรวมกันเป็นปึกแผ่นได้ก็อยู่ที่การร่วมมือกันระหว่างชาวอินเดีย ไม่จำกัดอิสลาม ไม่จำกัดฮินดู แต่วิธีการของรัฐบาลอังกฤษหลายคนมีความเห็นว่า ถ้าจะปกครองอินเดียแล้วต้องพยายามก่อให้เกิดความแตกร้างกันในหมู่ชนชาวอินเดีย สวามี ดัสยานันท ปูรี ได้นำถ้อยคำของอังกฤษหลายท่านมาลงไว้เพื่อให้เห็นความจงใจของผู้ครองอินเดียในการที่จะเดินนโยบายให้เกิดความแตกร้าง มีถ้อยคำของ ลอร์ดเอ็ดวินสันตัน พ.ท. ยอนโคก เซอร์ยอนเบนารุด เซอร์แยมป์ฟิวด ฟูลเลอร์ หลอดดอดส์เดียร์ และ มร. รามเด่ แมคโดนาลด์ โดยเฉพาะของ มร. รามเด่ แมคโดนาลด์ กล่าวว่า

“รัฐบาล (อินเดีย) กำลังแพร่หลายอาณาพวยางชั่วร้าย กล่าวคือกระตุ้นเตือนให้ผู้นำแห่งพรรคอิสลามก่อให้เกิดความแตกร้างระหว่างชาวฮินดูกับชาวอิสลาม การที่รัฐบาลกระทำเช่นนั้นก็โดยมอบสิทธิพิเศษให้แก่ชาวอิสลามนั่นเอง”

และเพราะเหตุที่ความแตกร้างมีอยู่ เพื่อสมานไมตรีระหว่างชนอิสลามกับชนฮินดู มหาตมาคานธีได้เพียรพยายามทำทุกกรกิจอย่างอดข้าว เพื่อให้ชาวอินเดียได้เห็นเจตนาดีในอันที่จะสร้างอินเดียให้เป็นของชาวอินเดีย แต่ทำได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น เพราะรัฐบาลอังกฤษเนืออินเดีย เปรียบเหมือนชายมีเมียสอง คือฮินดูกับอิสลาม แต่อิสลามเป็นตัวโปรด และรัฐบาลให้ท้ายอิสลามมากเกินไปนั่นเอง

วิธีการดำเนินการขัดกันกฎหมายโดยสงครามสันติภาพต่อรัฐบาลอังกฤษ โดยเฉพาะในเรื่องเกลือนี้ มหาตมาคานธีได้เป็นผู้นำโดยเดินทางด้วยเท้าเปล่าตลอดระยะทาง ๓๐๐ ไมล์พร้อมด้วยพรหมจารี ๘๘ คน จากอาศรมไปยังเมืองทันทอนอยู่ชาย

ทะเล ลงมือเก็บเกลือโดยนำการขัดขึ้นกฎหมาย สดวาม สัตยานันท ปรีได้วาดภาพ
ในมโนคติของผู้อ่านให้เห็นชัดว่า ท่านมหาตมาคานธี “นุ่งผ้าสีนํ้าเงิน ๆ เพียงท่อนเดียว
ใช้ผ้าอีกผืนหนึ่งคลุมตัว ถือไม้เท้าอันหนึ่ง แล้วยอกจากอาศรม” มหาตมาคานธี
ได้ปฏิญาณตนว่า “ทราบใดที่ชาวอินเดียทุกคนยังไม่มั่งคั่งได้ ข้าพเจ้าจะไม่สวม
เสื้อ จะนุ่งผ้าท่อนสั้น ๆ และท้มผ้าเพียงผืนเดียว” นี่คือนาม “มหาตมาคานธี ผู้ปฏิวัติ
อินเดีย”

สดวาม สัตยานันท ปรี ได้เล่าเรื่องของมหาตมาคานธีไว้โดยละเอียด และจบ
ลงด้วยการที่ได้เข้าประชุมโต๊ะกลม และผลของการประชุมนั้นก็คือ “มหาตมาคานธี
ผู้ปฏิวัติอินเดีย ได้เชิญเชิญสมเด็จพระราชินีนาถผู้ทรงเดชานุภาพแห่งวัฒนธรรม
เดวิดสันส์ถิดเห็นอราชรัตนบัลลังก์พร้อมด้วยพระอรรคชายาเธอ พระองค์ทรงเปล่ง
สุรัสวดีหาทปราคาภิเศกภาพ ภาวภาพ เชื้ออำนาจวัฒนธรรมและอารยธรรมให้
แก่ประชาโลกอย่างที่เคยเชื้ออำนาจมาแต่แต่กาลก่อนโพ้น” นี่คือนามคำสัตย์มหาตมา-
คานธีในท้ายหนังสือเล่มที่กล่าวถึง ซึ่งสดวาม สัตยานันท ปรี ได้พรรณนาไว้ บัดนี้
มหาตมาคานธี ผู้ปฏิวัติอินเดียของ สดวาม สัตยานันท ปรี ได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว
สภาพของอินเดียจะเป็นอย่างไรต่อไป..... แต่อินเดียเท่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ ก็ด้วย
กำลังความสามารถของมหาตมาคานธีเป็นประการสำคัญ มหาตมาคานธีได้ต่อสู้เพื่อ
อินเดีย ให้อินเดียได้เป็นของชาวอินเดียอย่างแท้จริง และมหาตมาคานธีนั้นก็ได้
สู้แล้ว อุทิศแล้วจนที่สุด แม้ชีวิตอันเป็นที่รักของตนเพื่อชาติอันเป็นที่รักยิ่งเท่านั้น ๑.

หนังสือเรื่อง Siamese Versions of the Panji Romance

ของ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าธานีนิวัต

หม่อมราชวงศ์ สุนนชาติ สวัสดิ์กุล

พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าธานีนิวัต ได้ทรงพระกรุณาประทานเรื่อง Siamese Versions of the Panji Romance ซึ่งตีพิมพ์ใน India Antiqua-E.J. Brill-Leyden 1947. ให้ข้าพเจ้า เมื่อได้อ่านดูแล้วเห็นว่า เป็นเรื่องหนึ่งที่จะให้แสงสว่างแก่เรื่องอิเหนาในวรรณคดีของไทยได้ ข้าพเจ้าจึงได้เขียนส่งมายัง “วงวรรณคดี” เพื่อเป็นการส่งเสริมในทางวรรณคดีตามความมุ่งหมายของหนังสือ

พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าธานีนิวัต ทรงกล่าวในหนังสือนี้ว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้ทรงค้นคว้าเรื่องราวเกี่ยวกับ Siamese Versions of the Panji Romance ได้เป็นภาษาไทยในประวัติศาสตร์วรรณคดีและวิจารณ์เค้ามรดกนิทานอิเหนาของไทย เมื่อทรงมีเวลาจึงได้ค้นคว้าต่อมาก และผลของการค้นคว้าทรงกระทำขึ้นใหม่ ทำให้เห็นได้ว่า เรื่องของชเวงก็เป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งที่แผ่ไปทั่วเอเชียบูรพาและทางไทยเราแล้ว นับเป็นเรื่องที่ควรต้องรองจากรามเกียรติ์

เรื่อง The Panji Romance นี้ ทรงอธิบายว่าตัวเอกคนไทยรู้จักกันในนามของอิเหนามากกว่าบันหยี เพราะบันหยีเป็นชื่อปลอมของอิเหนาเมื่อออกมา ทรงชี้แจงว่านิทานของไทยแท้จริงมีสองเรื่อง คือ ดาหล่ง หรืออิเหนาใหญ่เรื่องหนึ่งเป็นเรื่องที่ได้อามาจากหมู่เกาะชวาและมาลายู อีกเรื่องหนึ่งเป็นกตอนบทละคร ชื่อ อิเหนาหรือเรียกกันว่าอิเหนาเล็ก ซึ่งในเมืองไทยรู้จักกันดีกว่าเรื่องดาหล่ง

ถ้าหรับเรื่องดาหล่งทรงอธิบายว่าอยู่ ๒ ฉบับด้วยกัน ทั้งสองฉบับไม่จบ

เรื่อง ทรงคาดว่าคงจะแต่งขึ้นในรัชกาลที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทร์ และว่าเป็น "พระราชนิพนธ์" ฉบับหนึ่งมี ๓๒ เล่มสมุดคำ หมอบรัดเลย์พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ หาต้นฉบับได้ยาก อีกฉบับหนึ่งมี ๓๘ เล่มแต่ความน้อยกว่ามันบันทึกไว้ว่าเขียนในรัชกาลที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทร์ นอกจากสองฉบับนี้แล้วดูเหมือนจะไม่มีบทละครเรื่องดาหลังหรือบทละครอื่นที่อยู่ในจำพวกนี้เลย

สำหรับเรื่องอิเหนาเด็กทรงกล่าวไว้ว่า มีมากสำนวนด้วยกัน ทั้งสำนวนอยุธยาและรัตนโกสินทร์ ในฐานะที่เป็นวรรณคดี อิเหนายังเป็นที่ออกหน้าออกตามาตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ ๒ จนกระทั่งบัดนี้ และกระทั่งทุกวันนี้แม้ความนิยมในวรรณกรรมแบบตะวันตกตลอดจนการแต่งภาพยนตร์เป็นที่ติดอกติดใจคนไทยมากอยู่ก็ตาม แต่อิเหนายังคงเป็นที่นิยมกันอยู่ในหมู่มนุษย์สูงส่งทั้งในด้านวรรณคดี และด้านศิลปกรรมที่แต่งบนเวที

อิเหนาเด็กสำนวนต่าง ๆ นั้น ทรงจำแนกไว้ดังนี้

๑. อิเหนาคำฉันท์ของเจ้าพระยาพระคลังหน กวีสำคัญของไทยในสมัยรัชกาลที่ ๓ มีเฉพาะตอนอิเหนากับขุษาไปไว้ในถ้ำ เนื้อเรื่องบ่งชัดว่าได้มาจากอิเหนาเด็ก เพราะอิเหนาใหญ่ไม่มีตอนนั้น คงจะเขียนขึ้นเพื่อเล่นหนึ่ง

๒. กถอนบทละคร เป็นตอนเดียว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำริว่า สำนวนและความที่พรรณนาว่าด้วยแผนทรจวงบ้านเมืองเป็นโวหารครึ่งกรุงศรีอยุธยา สัมเด็จพระเจ้ากรุงพระยาดำรงทรงกีดลงในตำนานละครอิเหนา (หน้า ๘๕-๘๖) ว่าได้มาแต่ครั้งรัชสมัยราช มีหลักฐานยืนยันในคอนท้ายว่าเป็นสำนวนกถอนครึ่งกรุงเก่า และพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงแต่งคอนจบในพระบรมมหาราชวัง ณ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน

๓. อิเหนาพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ ทรงพระราชนิพนธ์ตามเค้าเรื่อง

เดิมแต่มีความไพเราะในเชิงกลอน และเหมาะสำหรับจะแต่งละครได้ดีเป็นอย่างเอก เป็นที่นิยมกันมาในรอบศตวรรษที่แล้ว ครั้งแรกหมอบรัดเลได้พิมพ์ขึ้น และต่อมา หอสมุดแห่งชาติได้นำมาพิมพ์ออกครั้งหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ มี ๓ เล่มด้วยกัน

หนังสืออิเหนาฉบับภาษาเขมร ดร. ปुरुพุก ได้ค้นคว้าและเขียนลงไว้ใน Pandjiverhalen onderling verkeleken (Bandoen 1940) ไม่ผิดแปลกไปจากอิเหนาเด็ก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ ของไทย เป็นฉบับที่ออกหน้าออกตานิยมในเมืองเขมร ทรงเล่าว่าเมื่อเสด็จเยี่ยมกรุงพนมเปญในปี ค.ศ. ๑๘๗๖ ได้มีพระเจ้าศรีสัตนาคนหุตโปรดให้จัดละครให้ทอดพระเนตรหน้าพระที่นั่งในพระราชวัง เนื้อเรื่องที่ใช้นั้นเป็นเนื้อเดิมของรัชกาลที่ ๒ มีบทเจรจาภาษาเขมรแทรกลงเป็นจำพวกคล้าย ๆ ไทย เป็นการดัดแปลง

เรื่องอิเหนา ทรงกล่าวว่า ในชั้นต้นเกือบ ๆ จะทรงเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดี แต่งกันขึ้นเองในประเทศนั้นแล้ว เพราะเป็นที่นิยมกันมาในเมืองไทยจนถึงเกือบ ๒๐๐ ปี หลักฐานทางวรรณคดีก็มาแต่ครั้งกรุงเก่า ในทางการแสดงละครก็มาแต่รัชกาลที่ ๒ ครั้นทรงค้นไป ๆ ก็ทรงพบนิทานพื้นบ้านซึ่งไม่เป็นที่แพร่หลายนัก เป็นภาษาไทยว่าแปลมาจากภาษาชวาอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติ เป็นเรื่องใหญ่ยาว ๔๐๐ หน้ากระดาษฟูล์สเทป ได้คิดว่ามันเป็นเรื่องดาหัตถ์สำหรับเล่นหนึ่ง ผู้แต่งคือ อาริ-นครา (Ari Nagara) ได้มีผู้แปลเป็นภาษามลายู ชวนิกรการประจักษ์ แปลเป็นไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓-๖๔ เนื้อความระคนกันทั้งอิเหนาทั้งดาหัตถ์และหนักไปข้างอิเหนา ทำให้เห็นว่าอิเหนาจะดัดแปลงไปจากเค้าทำนองนี้

ได้ทรงอ้างหลักฐานพิสูจน์ในทางประวัติศาสตร์ของชวา ว่าไอรังคัตันวงศ์ของอิเหนานี้มาจากบาทหลวงมาดราสวงศ์ชนใหม่เกาะชวา บางนิทานพื้นบ้านทุกเรื่องกล่าวว่ามันวงศ์มาจากสัตว์รคตงน ซึ่งเชื่อกันว่าจะเป็นเวลาเนิ่นนานมาความ

จำเดือนๆวางๆจึงกล่าวกันเช่นนั้น ในอิเหนาระบบพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ ก็กล่าว
ว่าวงศ์ของอิเหนานับสืบมาจากเมืองหมันหย้า เพราะหมันหย้าเป็นเมืองเก่า “เป็น
ใหญ่ยิ่งกว่าทุกขานี้ แต่ก่อนคงบุรตักษัตริย์” และบิดาของหมันหย้าองค์พ่อขององค์
ก็ได้ไปเป็นประไหมสุหรีของกুবะนัและดาหา ถิ่นสืบมาแต่ “วงศ์เทวา” ด้วย
กันทั้งนั้น นอกจากองค์ที่ ๓ ที่แต่งกันนอกวงศ์ เมืองหมันหย้าบางทีก็เรียกว่าหมัน
หย้าป่าเถิด ทรงอธิบายว่า คือ แคว้นมโหฬารที่ตนเอง ในฉบับของฮาร์น ครานัน
มีข้อน่าสนใจ ที่ผิดเพี้ยนกันอยู่คือ แทนที่จะเป็นเมืองหมันหย้าอันเป็นเมืองโบราณ
กลับไปเรียกว่าเป็นนาหัดเทานัน การกลับเอานาหัดมาผสมแทนหมันหย้าทรงกล่าว
ว่า เขาก็กับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่น่าประหลาดทีเดียว

ต่อจากนั้นก็ได้ทรงเปรียบเทียบอิเหนาในด้านอื่นต่างๆ คือด้านนครกรุงเก่า
ดาหลัง อิเหนารัชกาลที่ ๒ และฉบับของฮาร์น ครานัน ทรงเปรียบเทียบให้เห็นโดย
ชัดเจนไป โดยเริ่มด้วยการวางโครงเรื่องว่าฉบับภาษาไทยนั้น คิดแต่งเอาฐานที่
ตั้งพื้นเมืองเข้าประกอบ เป็นต้นว่า เมืองของวงศ์เทวาทั้ง ๔ ก็คือพระราชวังในกรุง
ศรีอยุธยา และพระบรมมหาราชวังเอง ต่อจากนั้นก็ได้ทรงเปรียบเทียบเป็นลำดับ
ไปในเรื่องญาติวงศ์ของอิเหนา เริ่มแต่ต้นครุโอรสธิดา ความรักของอิเหนา การ
ออกบวช อิเหนาในกรุงดาหา และมัจจุรณมรณดา ฯลฯ

ครั้นแล้วก็ทรงอธิบายถึงที่มาของเรื่องอิเหนาว่ามาจากมะดากา แต่ก็ไม่
หลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร ทรงอ้างพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตาดำรงราชานุ
ภาพในตำนานอิเหนาที่ว่า มีคำเล่าสืบมาว่า หญิงมรณดาเยื้องย่างสะเดาะจากบัลลังก์
ได้นำเข้ามาเล่าถวายเจ้าฟ้ากุณฑลและเจ้าฟ้ามงกุฎพระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
บรมโกศ (พ.ศ. ๒๒๗๕ - ๒๓๐๓) เจ้าฟ้าหญิงต้องพระองค์ ต่างทรงพระนิพนธ์บท
ละครนอกองค์ละเรื่อง ได้ชื่อว่า ดาหลัง หรืออิเหนาใหญ่ เรื่องหนึ่ง อิเหนาเล็ก

เรื่องหนึ่ง แต่มิได้ให้หลักฐานไว้ว่าได้ค้นเค้ามานจากไหน ทรงอ้างถึงคำของ Bastian ใน Die Völker Ödes stichen Asiens, IV, p. 346 ว่า เรื่องอิเหนานี้ หนังสือชาวอินเดีย ชื่อ ยายยะโว ได้นำเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาเล่าถวายเจ้ากษัตริ์ โดยแปลจากภาษาชวาเป็นภาษาไทย และได้ทรงอ้างข้อความในคอนท้ายอิเหนาพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ ว่า

“อันอิเหนาเขามาทำเป็นคำร้อง สำหรับงานการฉลองกองกุศล
ครั้นกรุ่นเกล้าเจ้าศักร์เชอนพนธ์ แต่เรื่องต้นคกหายพลัดพรายไป”

ในที่ที่สุดทรงสรุปข้อสันนิษฐานไว้ว่า เรื่องอิเหนาที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ทรงนำมาคิดแปลลงนั้น มีมาแต่ครั้งแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ. ๒๒๗๕ - ๒๓๐๓) ได้ทรงอ้างข้อสันนิษฐานว่า นอกจากเรื่องอิเหนาแล้วยังมีหนังสือเรื่องสิบสองเพี้ยมอกเรื่องหนึ่ง ซึ่งมีบานแผ่นกว่า ชุนกัตยาบติ ซึ่งมีตำแหน่งอยู่ในทำเนียบสืบตตามทางกรมท่า ได้แปลมาจากภาษามละยาใน พ.ศ. ๒๒๗๖ ซึ่งทำให้เห็นได้ว่า ในสมัยนั้นน่าจะมีเรื่องของมละยาอื่น ๆ แพร่หลายเข้ามาอีกหลายเรื่อง

รวมความว่าหนังสือ เรื่อง Siamese Versions of the Panji Romance ที่พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าชานนด ทรงแต่งขึ้น ให้ความรู้ในทางวรรณคดีที่จะศึกษาเรื่องตำนานอิเหนาละเอียดยิ่งขึ้นอีก

จดหมายจากนครนานกิง

นครนานกิง

๒๔ มกราคม ๒๔๘๓

ผู้อ่านรายการหนังสือพิมพ์ “ดวงวรรณคดี”

ได้รับดวงวรรณคดีที่ส่งมาแล้ว ชอบใจมาก โดยเฉพาะโคลงถวญพระพร
ชัยอ่านแล้วเพราะมาก รู้สึกจับใจจริง ๆ เวลานคนอื่น ๆ กำลังอ่าน “ดวงวรรณคดี”
อยู่ ยืนหาหนังสือไทยอ่านได้ยาก มีหนังสือพิมพ์ไทยรายวันมาบ้างเป็นครั้งคราว
คือยวเรื่องเมืองไทยบ้างเล็กน้อย มีฉนวนกมดแปดด้านว่าทางเมืองไทยมีอะไรเกิดขึ้น
ได้อ่านว่าอากาศกรุงเทพฯ เมื่อเดือนธันวาคมหนาวไม่ใช่นั่น แต่ถ้าจะเทียบกับอากาศ
กรุงนานกิงแล้วไม่ได้ ขณะที่เขียนจดหมายฉบับนี้ หิมะปกคลุมแผ่นดินขาวไปหมด
แต่ไปทางทิศไหนก็เห็นแต่หิมะ ช่างสวยงามมาก โดยเฉพาะบนยอดเขาที่ปก
คลุมงามนัก

อากาศที่นครนานกิงมันแปลก บางวันก็อุ่นถึงกับไม่ต้องใส่โอเวอร์โค้ต แล้ว
ก็หนาวจัดจนหนาวหนาวเหมือนหนาวในฤดูหนาว อยู่บนยอดเขาได้สบายที่ได้อากาศบริสุทธิ์
และไม่ได้สัมผัสฝุ่นของนครนานกิง แต่จนถึงตอนเย็น ๆ ยังหนาวด้วยจนถึงต้อง
ใส่หิมะ รถมอเตอร์ไซด์ไม่ได้เพราะถนน บางครั้งเราดื่มคนดูก็เมื่อยและตัวเองมองไปทาง
หน้าต่าง หิมะตกลงมาคล้ายปุยฝ้าย อดมันถึงอากาศทางเมืองไทยไม่ได้ บ้าน
แดดคงต้องจำ เหนือโซมไปตาม ๆ กัน คนเรานั้นก็แปลก อยู่เมืองร้อนอยากให้
หนาว อยู่เมืองหนาวอยากให้ร้อน เขาใจยาก

เมื่อ ๒ วันมานี้ เราวันหนึ่งเวลา ๘ นาฬิกา เกิดมีสัญญาณภัยทางอากาศ
ขึ้นมา ต้องรีบแต่งตัวพร้อมกันหมดทั้งลูกและเมีย เก็บข้าวเก็บของที่พอจะเอาติดตัว
ไปได้ไว้เรียบร้อย ออกไปพ้นนอกบ้าน ได้ยินเสียงเครื่องบินกระหึ่มรอบด้าน แต่ไม่

เห็นดำเพราะหมอกดง นึกดูในใจว่าเมื่ออยู่เมืองอังกฤษก็ผจญกับห่อ มาอยู่กรุง-
เทพฯ ก็ผจญกับห่อวงคับไฟกันอุ่น มาถึงนานถึงทงทเขาหมดสงครามกันแล้วทั้งโลก
ก็เจอเขาก บบยอชเชาระหว่างสงครามเบบตงทหนวย ป.ค.อ. ญบุน ฉะนญม
หลุมหลุมภัยคอนกรทเลดออยู่หลุมหนึ่ง เราตงใจว่าพอเสี้ยงคุดๆเมื่อไร ก็ะออก
จากบ้านไปหลบในหลุมนี้ แต่คอยเลดก็งยับไป ไม่มีอะไรเกิดชน พอไปในเมือง
จึงทราบว่าการเขาเบิดห่อวงดง ๒ ครั้ง ๓ ครั้ง เกี่ยวกับการเลดคองอะไรของเขา
ก็ไมรู้ แปลกดีแะ เราอ่านภาษาจีนไม่ออกเลยไมรู้เรื่องกับเขา

ภาษาจีนกลาง (Mandarin) ผิดกับภาษาจีนด้าอื่น ๆ ฉะนญภาษาเตจิ๋ว
ที่เราเข้ามาบ้างคำตงคำจ้งไม่มีประ โยชนะไรทั้น มีหน้าชาทำให้เขาใจผิดเสี้ยงอก เช่น
ตัวอย่างเพอนคนทงนงรทฉาก เห็นว่าคนดากวงชาเลดอเกิน กับอกว่า “แม่แม่”
อย่างอยู่เมืองไทย เจ้าคนดากกดับเดินเลยแทนที่จะจ้ง เพราะภาษาจีนกลางคำว่า
“ช้าๆ” เสี้ยงมันคด้ายอย่างนั้น คำว่าเร็วๆว่า “ไคว่ๆ” พ้งคู้ก็เหมือนกับคำไทย
“ไวๆ” เลยทำให้ตองเทียบคำจีนกับไทยไว้ให้ตองด้ามคำ เช่นคำว่า “ทุด” จีน
ว่า “ต้อ” แต่เวลาพูดตงคิตเพตาน ตรงกับคำว่า “ต้อ” ของเรา ที่ใช้กันว่า “พอ
ต้อ” “แม่ต้อ” และ “ต้อด้าตั้น” ความหมายคด้ายๆกันมาก อีกคำหนึ่ง คำ
“เบิดประคุด” จีนใช้ “ไซหมิ่น” เราใช้ “ไซ” เหมือนกัน แต่ไม่ใช้ไซประคุด
แต่ “ไซกญแจ” มันก็เบิดเหมือนกันนแหละ อีกคำหนึ่งคือคำจีนว่า “ฟาง” ซึ่ง
แปลว่า “ข้าว” เรามักคำ “ข้าวฟาง” แต่มันเบินข้าวชนิดหนึ่ง ไม่ใช่ข้าวทวๆ
ไป ทุกๆวันคนใช้เข้ามามอกกอนกินข้าวว่า “ดิงซีฟาง” คือ “เชิญกินข้าว”
[ดิง = เชิญ, ซี = เลียะ] ถ้าจะหาคำจีนเหมือนคำไทยมาเขียนอีก ก็คงหาได้อีกเยอะ
ชอยคิตเพียงแค่นักพอหอมปากหอมคอก ชอยบคำจีนไทยด้วยเลข ๓ ถึง ๓๐ ของจีน
กลางดงน อ เออ ซาง ต้อ อู่ ถว ซี ปะ จัว ซี ไม่รับรองว่าเสี้ยงถูกต้องตงเดียว
เดาเรื่องนครนานถึงมามากแล้ว ขอเดาเรื่องเมืองเซียงไฮ้ให้พบบ้างเล็กน้อย

อันที่จริงเชียงใหม่ควรจะเป็นเมืองหลวงแทนนานกิง เพราะมันผลิตกันไถ่ดิบ เชียงไ
ม้ดกรามร้านรวงด้วยงามไม่แพ้เมืองนอก (ยุโรป) ถ้ามองแต่ถนนและบ้านร้านและ
ไม่เห็นคนจ้นรถม้าล้อและรถลากแล้ว ก็นึกว่าอยู่เมืองนอก เมื่อชนบ่ใหม่เราไป
เที่ยวเชียงใหม่ไปเลยนอกอากาศ! ไปเบ็ดทุเบ็ดตาเดี่ยท อยู่เชียงใหม่ได้ทั้งใจได้กตบ
นานกิง เชียงไสำหรับเที่ยวเตร่หนึ่งดะครด แต่ถ้อยไม่ด้น หนวกหูรยงค์
รถม้าล้อ คน เชียงไเวลานเต็มไปดวยคนม้ประมาณ ๕ ล้านเห็นจะได้ (ตามหนังสือ
ด้อพิมพ์) ตามถนนคนเดินยงกบมงาน เบียดเดี่ยดยดเยียด ตามหนังสือพิมพ์ว่า เจ้า
หนาทเก็บคนตายตามถนนประมาณวันละ ๓๕๐ ศพ! คนจ้นมากเหลือเกิน ยิ่งอากาศ
ชณะหนาวจัด คนท่ไม่ม้ทอยู่ ไม่ม้ชาวกิน ก็นอนตายข้างถนน คนรยงก็มาก ตาม
ร้านอาหาร โรงหนัง โรงละครเต็มไปหมด ค่าโฮเคดเวลานท้องหนึ่งวันละ ๓ ล้าน
ดะเพาะค่าอยู่ ค่าอาหารต่างหาก อยากรู้อยากเห็นเหมือนกันว่าจ้นจะแก้ไขเงินเพื่อ
อย่างไร!

การจราจรในเมืองหนาวีเยนหัว บางถนนรถม้าล้อและรถลากเต็มไปหมด
แต่ตำรวจทนแข็งแรงด อยู่ในระเบียบวินัยดจรง ประชาชนจ้นเห็นตำรวจดะดจรวาบ
เชียงใหม่เคยมีเขตดของนานาชาติ เขตดฝรั่งเคดดเหมือนจระดและดะอาดก่าเขตดอื่นๆ
เขาว่าเมื่อพอดฝรั่งอยู่ดะอาดก่าวนมาก เคยจ้นเจ้าหนาทจ้นเขาดเด เดยเบนอยางน
การเดินทางระหว่างกรุงนานกิงกับเชียงใหม่ดะดวกดโดยเครืองบิน เพียงชวโมงกับ ๒๐
นาทีกก ถูกชายมนชอบจนเครืองบินเลยจนเครืองบินทงไปดะดกบ

ขอจบที่ ขอฝากความคิดถึงมายงเพื่อนฝูงและดมาชิกวงวรรณคดีผู้ชอบอ่าน
จดหมายจากนครนานกิงทุกท้าน

คิดถึงมาก

อ. อติพันธ์

ในววรรณคดี

นอกจากรายงานของการประชุมสันตนาทางววรรณคดี ซึ่ง “เวทิน” ได้
เขียนเพื่อบันทึกมา ววรรณคดีก็คงจัดเรื่องไว้สำหรับท่านเช่นเคย เรื่อง “ฝันเมือง
เขียงตุง” ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ทำให้ความรู้เกี่ยวกับ
กับฝัน ว่าเหตุใดฝันถึงมีมามากนัก แม้จะไม่ใช่เรื่องเก่าโบราณกันนักว่าเป็น
ประโยชน์ บันทึกประจำวันของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์
ในเล่มนี้ได้นำเรื่องตามเค้าโครงประพาสยุโรปมาลงไว้ ตอนนี้เป็นตอนต้น

“แสงกรานต์” ได้ส่ง “แก้วกำสรด” มาให้ “แก้วกำสรด” เป็นคำ
ว่าฝันของนก ซึ่งผู้เขียนแต่งขึ้นจากความรู้ถึงสัตว์ที่ถูกคว่ำชีวิตด้วยความ
สนุกของมนุษย์ เป็นคารมที่น่าอ่าน “สุภา” เป็นเรื่องใหม่อีกเรื่องหนึ่งของ Rabin-
dranath Tagore ที่ “จรรโลง” ได้ถอดออกมาเป็นภาษาไทยให้ท่านได้อ่าน เรื่อง
Rabindranath Tagore ของ ววรรณคดียังมีอีกมาก สุภาที่จรรโลงถอดมานั้นชีวิต
จิตใจไม่แพ้เรื่องอื่นๆ ที่ทำมาแล้วเลย

“สุวิน” ผู้ชอบเขียนคอกสัตว์เล็กๆ น้อยๆ ได้ให้ท่านหย่อนใจด้วย “ความ
ตระหนั” และเพื่อสนองความต้องการของกองตั้งคิด กรมศิลปากร ซึ่งจะจัด “พระ
รถ” ออกแสดง ในวันที่ ๒๐ มีนาคมนี้ และในฉบับเมษายนจะได้นำ “พระรถ
ฉบับกรมพระนราธิป” ของ เจ้า สดะเวทิน มาให้ท่านอ่านด้วย “ววรรณคดี”
จึงได้นำ “พระรถ” ตอน ซึ่งถึงความงามของนางเพื่อนนางแพงมาเทียบไว้กับ
Magic Lotus ของ Prem Chaya เพื่อให้ท่านที่ชอบเรื่องเทียบได้อ่านด้วย และขอ
ขอบคุณ Prem Chaya ที่เอื้อเฟื้ออนุญาตให้ขอความนด้วย

เพื่อประกอบรูปถ่ายอันมีค่า ซึ่งวงวรรณคดีได้รับพระราชทานโดยพระมหากรุณาธิคุณอย่างถ้วนเถา “สามศรี” ได้เขียนเรื่อง “พระราม” ขึ้นโดยเก็บความจาก “รามเกียรติ์” มาลงไว้ เรื่อง “รามเกียรติ์” นั้นวงวรรณคดีตั้งใจจะนำลงอยู่เรื่อย ๆ นอกจากเรื่องจะจนเต็ม และเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งมหาดมานคร ผู้ “คอแพ่ง” เพื่อชาติ และชาวเอเชีย “วงวรรณคดี” ได้ขอร้องให้ สัมโรจน์ สวัสดิ์คฤณ อัยยหา เก็บความเรื่อง “มหาดมานคร ผู้ปฏิวัติคนเดียว” ของ “สวามีสัตยานันท์ ปรี” มาให้ท่านอ่าน “มหาดมานคร” ของ สวามีสัตยานันท์ ปรี นั้น เป็นเรื่อง “มหาดมานคร” เดิมแต่ได้เขียนไว้อย่างน่าอ่านจับใจในภาษาไทย เพราะผู้เขียนได้เขียนจากความรู้ลึกจริง ๆ น่าเสียดายอยู่ที่ผู้เขียนไม่มีโอกาสได้เขียนเรื่องจนจบชีวิตของ “มหาดมานคร” ท่านนี้ หากไม่แล้วคงจะเป็นเรื่องที่สมบูรณ์อย่างยิ่ง

พระบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าชานันต์ ได้ประทานเรื่อง “Siamese Versions of the Panji Story” แก่หม่อมราชวงศ์ สุนทราธิ สวัสดิ์คฤณ ๆ เห็นว่าจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาเรื่องอิเหนา จึงได้เก็บความเป็นภาษาไทยมาลงไว้เพื่อจะได้อ่านและรู้ถึงที่มาของอิเหนาโดยละเอียด “องค์” ได้ส่งสารมาว่า ในเดือนนี้มีกลอนที่จะต้องกระทำมาก ทั้งชาวที่จะส่งมาให้ก็ไม่มีมากนัก เพียงแต่ส่งรายงานดินฟ้าอากาศว่าในขณะนั้นใดฝนกำลังจะเข้าฤดูใบไม้ผลิแล้ว ใบไม้เริ่มเขียว นกเริ่มบินไปมา และสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมทั้งสมเด็จพระราชชนนีทรงพระดำราญต์

อนึ่งวงวรรณคดีในระยะนี้หมดอยู่บ้างในข้อความหลายแห่งหลายตอน ขอขอบคุณท่านผู้อ่านที่กรุณาทักท้วงตักเตือนด้วยน้ำใจอันดี และได้พยายามแก้ไขในเรื่องความผิดอันเกิดแต่การเรียงพิมพ์ให้มากขึ้น ในวันที่ ๓๘ เดือนนี้วงวรรณคดีได้รับเชิญจากสำนักงานวิทยุทดลอง ๑ ป.ณ. ของกรมไปรษณีย์โทรเลขให้ไปแสดงวันครบ

รอบปี ทางวิทยุกระจายเสียงได้จัดคำบรรยาย “ประวัติเพลงพระราชนิพนธ์” ซึ่ง “องคต และ จามรี” แห่งวงวรรณคดีได้ทำขึ้นพิเศษสำหรับการกระจายเสียง และขอให้ส่งโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา นำไปอ่านประกอบดนตรี โดย วังนพภัตรา มั่งคั่ง (ขวัญ) และ นาย เจ. เอ. เคเกิน (เบ๊โย) เพลงที่ส่งมี ด้ายฝน ยามเย็น ใกล้เคียง และชาติชาคริต ซึ่งเป็นเพลงใหม่ วงวรรณคดีขอขอบคุณท่านผู้ฟังเป็นจำนวนมาก ที่กรุณาส่งคำชมมาทางทางโทรศัพท์และทางจดหมาย ส่วนในเรื่องการขอร้องให้แต่งซ้ำอีกนั้นจะได้พิจารณาตามสมควร

บรรณาธิการ

๑ มีนาคม ๒๔๙๑

แผนกถ่ายรูป

ไชยณรงค์

ราชดำเิน

- รับล้างฟิล์ม LEICA และฟิล์มม้วน ด้วย
น้ำยาพิเศษ (FINE GRAIN DEVELOPMENT)
- รับพิมพ์รูป และ ขยายรูปด้วยกระดาษที่
เลือกแล้วว่าดีเยี่ยม

วชิรณคคคค

หนังสือพิมพ์รายเดือนวชิรณคคคค

สำนักงาน “ไชยณรงค์” มุมอนุสสาวรีย์ประชาธิปไตย พระนคร

อัตราค่าบริการวชิรณคคคค

ในประเทศ	๑ ปี	(๑๒ เล่ม)	๓๐ บาท
	ครึ่งปี	(๖ เล่ม)	๑๖ บาท
ต่างประเทศ	๑ ปี	(๑๒ เล่ม)	๕๐ บาท
	ครึ่งปี	(๖ เล่ม)	๒๕ บาท

(ส่งทางอากาศไปรษณีย์ คิดเพิ่มเล่มละ ๓๐ บาท)

บอกรับที่แผนกจำหน่าย ๑๗๗ ซอยพญานาค

ถนนเพชรบุรี พระนคร

[ส่งเงินพร้อมบอกรับ จะได้รับความสะดวก]

== วงวรรณคดี เล่ม ๒๖ ==

วงวรรณคดีเป็นหนังสือรายเดือน ออกทุกวันที่ ๑ ของเดือน

นางสาวรุจินทร์ ผลขวัญ เจ้าของ และ ผู้จัดการ

หม่อมหลวงหญิงจินตนา นพวงศ์ บรรณาธิการ

สำนักงานตั้งอยู่ที่ร้าน “ไชยณรงค์” ๑๑/๑ ถนนราชดำเนินกลาง มุมอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
ติดต่อทางจดหมายและบอกรับที่แผนกอำนาจการ ๑๑๑ ซอยพญานาค ถนนเพชรบุรี พระนคร

ราคาเล่มละ ๓ บาท

บอกรับครั้งปี ๑๖ บาท เต็มปี ๓๐ บาท ค่าส่งคิดเพิ่มตามอัตราไปรษณีย์

ต้องการรับ หรือซื้อปลีก ติดต่อที่ ๑๑๑ ซอยพญานาค ถนนเพชรบุรี พระนคร.

“วงวรรณคดี” พร้อมทั้งจะให้ความสะดวกแก่ท่านผู้สนใจเล่มขอ

ไชยณรงค์ ณ เชียงใหม่ - เกนิช ช้วนหงษ์

เปิดงานแผนกถ่ายรูป ซึ่งถนัดฝีมือมานานปี

ส่งฟรีส่งมอบท่าน

ส้าง. อัต. ขยาย.

ที่ ไชยณรงค์ แผนกถ่ายรูป

งานดี • รวดเร็ว • ราคาถูก

ไชยณรงค์ แผนกถ่ายรูป สีแยกอนุสาวรีย์ ประชาธิปัตย์ ราชดำเนิน

ภาพแฟชั่น ★ ★ ★ ★

ชนิด มาลากุล นอຍุยา ชุตราตรีสโมสร

“ภาพแฟชั่น” พานิช ชวานนท์ จัดทำและถ่ายภาพ

กำหนดออก กองเดือน มีนาคม ๒๔๙๓

มีภาพงาม ๆ แบบเสื้อใหม่ ๆ